

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ВИСШ СЪДЕБЕН СЪВЕТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Проект: № BG05SFOP001-3.007-0001 „Осигуряване на реално обществено участие в правораздаването чрез института на съдебните заседатели“, по Административен договор № BG05SFOP001-3.007-0001-C01/16.04.2021 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ, с бенефициент Висш съдебен съвет на Република България

Обществена поръчка с предмет: „Оценка на института на съдебните заседатели и изготвяне на предложения за усъвършенстването му“

ДОКЛАД

ОЦЕНКА НА ПРАКТИКАТА НА СТРАНИ ЧЛЕНКИ НА ЕС ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕ НА РЕАЛНО ОБЩЕСТВЕНО УЧАСТИЕ, ЕТИЧНИТЕ ПРАВИЛА, СЪБЛЮДАВАНИ ОТ СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ И ДЕКЛАРИРАНЕТО НА НАЛИЧИЕ/ЛИПСА НА КОНФЛИКТ НА ИНТЕРЕСИ

Изготвен в Изпълнение на Дейност 2 от обществената поръчка

АДВОКАТСКО ДРУЖЕСТВО „ПОПОВ, АРНАУДОВ И ПАРТНЬОРИ“

ГР. СОФИЯ, 15 ОКТОМВРИ 2021 г.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Въведение	4
II. Методология и източници на информация	6
1. Методи и средства за събиране и анализ на информацията	6
2. Източници на информацията	14
III. Идентифициране на страни – членки на ЕС за преглед, анализ и оценка	16
IV. Кратко представяне на института на съдебните заседатели в България	19
V. Анализ на практиката на страни – членки на ЕС	28
1. ФЕДЕРАЛНА РЕПУБЛИКА ГЕРМАНИЯ	29
	29
2. РЕПУБЛИКА АВСТРИЯ	48
	
	48
3. РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЯ	56
	56
4. СЛОВАШКА РЕПУБЛИКА	72
	72
5. РЕПУБЛИКА ЕСТОНИЯ	80
	80

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

6. ЧЕШКА РЕПУБЛИКА

88

88

7. КРАЛСТВО ШВЕЦИЯ

95

95

8. КРАЛСТВО ДАНИЯ

99

99

8. ДРУГИ ДЪРЖАВИ

105

V. Обобщения, изводи и препоръки

115

I. Въведение

На 25.08.2021 г. между Висшия съдебен съвет и Адвокатско дружество „Попов, Арnaudов и партньори“ е подписан Договор за възлагане изпълнението на обществената поръчка с предмет „Оценка на института на съдебните заседатели и изготвяне на предложения за усъвършенстването му“ по проект № BG05SFOP001-3.007-0001 „Осигуряване на реално обществено участие в правораздаването чрез института на съдебните заседатели“ по Административен договор № BG05SFOP001-3.007-0001-C01/16.04.2021 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“.

Настоящият доклад отразява изпълнението на Дейност 2 от обществената поръчка (по-долу в Доклада и само „Дейността“).

В рамките на Дейността се предвижда изготвяне на оценка на практиката на минимум 4 страни членки на ЕС по отношение на осигуряване на реално обществено участие, етичните правила, съблюдавани от съдебните заседатели и декларирането на наличие/липса на конфликт на интереси.

В доклада е направена оценка на практиката на 8 страни членки на ЕС (повече от заложените в Техническата спецификация по поръчката и Техническото предложение на Изпълнителя), като допълнително са разгледани, макар и не в цялост, практиките в още три други държави.

Оценката, направена с настоящия доклад, включва следните елементи:

→ Процедура за определяне на съдебните заседатели, като в рамките на процедурата са разгледани и критериите за избор/изключване/освобождаване на съдебните заседатели;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- Идентифициране на модели и методологии за съдебните заседатели, които са приложими за условията в България, съдържащи информация за тях, вкл. за системите от ключови показатели за ефикасност и качество на изпълнение;
- Информация за прилаганите методологии за оценка на разходите за съдебни заседатели;
- Анализ и оценка приложимостта и условията за успешното прилагане на проучените методи в българските условия.

Съгласно одобрения от Възложителя График за изпълнение на дейностите по обществената поръчка, представен с Въстъпителния доклад от 07.09.2021 г., Дейност 2 следва да бъде изпълнена в срок до 2 месеца, считано от датата на подписване на договора, като конкретно заложената дата за предаване на доклада е 15.10.2021 г. С оглед на това, Дейността приключва в определения срок по Графика, като по време на изпълнението и не се констатираха трудности и проблеми.

След прегледа на доклада от страна на Възложителя и работната група, при наличие на бележки, Изпълнителят има готовност да допълни и/или коригира същия съобразно дадените му указания и в указания срок.

II. Методология и източници на информация

В настоящия раздел е описана използваната в хода на изпълнението на Дейност 2 методология за събиране и анализ на информацията, както и източниците, от които информацията е събрана.

1. Методи и средства за събиране и анализ на информацията

Използваната от Изпълнителя методология за събиране и анализ на информацията включва набор от следните методи и средства:

➤ *Документално проучване и анализ*

Това е основният използван метод за събиране на данни и информация. Приложимостта му е универсална и се основава на обстоятелството, че за да бъде проведено каквото и да е проучване, включващо оценка и анализ и за да бъдат събрани необходимите данни, следва да бъде прегледана и систематизирана наличната информация. Документалното проучване е основа на всички следващи дейности и в рамките на него е извършено събирането, проучването и анализа на относимите към изпълнението на Дейността документи.

➤ *Кабинетно проучване и анализ*

Това е основният изследователски метод, който е използван при всички аналитични дейности паралелно с документалното проучване. В рамките на прилагането му са използвани методите на вторичен анализ на емпирични данни и анализа на съдържание (контент анализ) на откритите документи и данни, които са набрани в рамките на документалното проучване.

➤ *Контент-анализ*

Този метод е използван при аналитичните дейности с цел обективно определяне на съдържанието в определени текстове, касаещи обекта на анализ. Степента на използване на този метод зависи и от типа информация, която е събрана (нормативен акт, аналитичен доклад, статия и др.).

Като основни средства за събиране на информацията са използвани:

➤ *Запитвания към информационни системи, бази данни и бази знания, като е направено проучване чрез функциите за търсене по ключови думи;*

➤ *Отправено е запитване към адвокати, практикуващи в страни членки на ЕС, които са членове на TAGLaw към TAGAlliances- мултидисциплинарен, световен алианс на независими професионални дружества в областта на услугите (<https://www.tagalliances.com/>)*

➤ *Отправено е запитване към неправителствени и професионални организации, занимаващи се с въпросите на съдебните заседатели, посочени в списък – Приложение 1 към Доклада от сравнително-правно изследване на института на съдебния заседател, изготвен от Българския институт за правни инициативи (цитиран по-долу);*

➤ *Правен анализ и използване на методите на юридическата и логическата техника*

Доколкото Дейността предвижда анализ и оценка на един правен институт какъвто е този на съдебните заседатели, като един от водещите методи е използван правният анализ и методите на юридическата и логическата техника, а именно:

- *анализ* – анализът представлява мислено или реално разделяне на цялото на части, което позволява да се получи информация за това как трябва да изглежда цялостната конструкция, за да се постигнат заложените цели;
- *синтез* – метод на мислен преход от частите към цялото, който позволява затвърждаване на получените резултати от метода анализ;

- *индукция* – извличане на информация от частното за общото (по общо свойство на част от елементите на множеството може да се направи заключение, че всички елементи имат това свойство);
- *дедукция* – извеждане на частното от общия случай (по общо свойство на всички елементи от множеството може да се направи заключение, че отделен елемент има това свойство);
- *аналогия* – процес по пренасяне на информацията от един обект/процес към друг;
- *моделиране* – процес по създаване на модели – концептуални юридически конструкции.

В този контекст са използвани и

➤ *Методи на тълкуване на приложимо законодателство* – при анализа на нормативните разпоредби на отделните страни членки на ЕС и изводите за приложимостта на идентифицираните добри практики в условията на българското законодателство са приложени следните методи:

- *езиков метод* – при този метод са използвани достиженията на науките за езика - семантика, семиология, лингвистика, синтаксис, фонетика, морфология, граматика и т.н.;
- *системно тълкуване* – при този метод са използвани системните връзки и взаимодействия между правните разпоредби, като са анализирани системата на цялото законодателство, изследвани са връзките между правните норми, правните институти и др.;
- *историческо тълкуване* – при този метод са проследени причините, обстановката, историята на възникване, развитие и изпълнение на правните разпоредби, мотивите за приемането им и за изменението им, периода обстоятелствата при които е била създадена правната норма;

- *логическо тълкуване* – при този метод са използвани правилата на формалната логика като аргумент от противното, аргумент от по-силното основание и т.н.;
- *функционално тълкуване* – при този метод са проучени социално-политическите измерения, функции и последици от възприемането на един или друг резултат от тълкуването.

➤ *Системен анализ*

Системният анализ е другият основен метод при осъществяването на аналитичните дейности. Системният анализ включва няколко стъпки: *целеполагане; дефиниране и структуриране на системата; създаване на модел на системата; изследване на модела; обобщаване на резултатите.*

Прилагането на този метод обуславя възможността институтът на съдебните заседатели (както у нас, така и във всяка от анализираните страни членки на ЕС) да се разгледа и анализира като една система, в рамките на която се изследват нейния вход и изход, връзките между отделните компоненти, динамичност и средата (вътрешна и външна) и взаимодействията със средата. Системният анализ не е хомогенен метод. Той обединява множество методи, целта на които е една – да разкрият качествата на системата и да покажат нейното действие като единно цяло. Такива методи, съпътстващи системния анализ, които са използвани за целите на настоящия доклад са:

➤ *„SWOT” анализ*

Този метод е използван с цел осигуряването на необходимата логическа връзка между аналитичната и стратегическата част на Дейността. Основното приложение на метода е за изследването на силните и слаби страни на конкретен елемент от системата на института на съдебните заседатели, установен в дадена страна – членка на ЕС и оценката на бъдещите му заплахи и възможности в контекста на формулиране на препоръките за имплементиране на идентифицирани добри практики. Обикновено

при оценъчните и прогнозните изследвания се използват два основни подхода - емпиричен и експертен. При емпиричния подход се извеждат закономерности на основата на анализирана емпирична информация с помощта на статистически и математически модели. При експертния подход се разчита на опита на експертите, като се допуска, че те имат нужния капацитет да разкриват закономерности и да правят синтезирани достоверни оценки, без да е необходимо да се разработват сложни математико-статистически модели. SWOT-анализът спада към експертната група методи и не може да бъде разработен без необходимата изходна информация. Главната му цел е се извърши взаимнообвързана оценка на вътрешните за съответните модели и критерии силни (Strengths) и слаби (Weaknesses) страни, както и на външните за съответните модели възможности (Opportunities) и заплахи (Threats).

В хода на прилагане на този метод са изследвани следните стратегически връзки:

- как да се използват силните страни, така че да не се пропускат наличните възможности;
- как възможностите да помогнат за неутрализиране на слабите страни;
- как да се използват силните страни за намаляване на заплахите;
- кои слаби страни трябва да се премахнат, за да се намалят заплахите.

При осъществяване на SWOT анализа, включително при преценката защо са налице съответните силни и слаби страни, възможности и опасности и дали същите биха се проявили и в България е обърнато приоритетно внимание на следните външни фактори:

- Политически фактори;
- Социално – икономически фактори;
- Демографски фактори;
- Технологични фактори.

или с други думи, паралелно е използван т.нар. метод „STEP“ анализ.

➤ „STEP” анализ

Методът предполага при анализа и оценката на европейските практики и идентифицирането на подходящи такива за имплементиране, в т.ч. и модифицирани, в българските условия да се отчете влиянието на 4 основни групи фактори: социални (S), технологични (T), икономически (E) и политико-правни (P).

Анализът на макросредата чрез метода STEP минава през няколко етапа на реализация:

- избор на значимите за конкретната система фактори от външната среда. Този избор е направен на база на наличната информация за съответната държава;
- оценка на характера и степента на влияние на всеки един от факторите върху дейността на системата. Такава оценка е направена за всяка една от анализирани системи, т.е. за всяка анализирана практика във всяка анализирана държава;
- синтез на получените оценки и определяне на групи от фактори, пораждащи съответни възможности за развитие или рискове пред нея.

Тези два метода са приложими, защото институтът на съдебните заседатели съществува не сам за себе си, а функционира в съответната среда. Практиката показва, че STEP анализът дава добри резултати при изследване ролята на тази среда и последиците, които тя търпи от функционирането на системата – обект на анализ. Идентифицирането на тези фактори (от някоя от четирите посочени групи), които са повлияли най-силно върху резултатите от прилагането на дадена практика, дава възможност да се прецени (при сравнение на същите фактори за съответната държава и за България) дали при български условия биха се проявили същите резултати. От друга страна, анализът на ефектите на съответната практика върху средата улеснява избора дали да се опитва имплементирането на практиката в България.

➤ Метод „GAP анализ”

Този метод също е използван при анализа на европейските практики и чрез него се способства сравнението на действителните постижения (настоящ модел) с

Проект № BG05SFOP001-3.007-0001 „Осигуряване на реално обществено участие в правораздаването чрез института на съдебните заседатели” по Административен договор № BG05SFOP001-3.007-0001-C01/16.04.2021 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление”, съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ

потенциалните такива (образцов модел). В същността на този вид аналитично изследване стоят два основни въпроса, на които следва да бъде отговорено в хода и в резултат на анализа: „Къде сме ние?“ и „Къде искаме да бъдем?“. GAP анализът се състои в определянето на настоящото състояние, после желаното или целевото състояние и несъответствието между двете. Целта е да се потърси начин да се премахне това несъответствие и именно преследвайки тази цел са изведени изводите от анализа на практиката на отделните страни членки на ЕС и препоръките за имплементиране на отделни практики.

➤ *Сравнителен метод*

За изследване на европейските практики е използван също така и методът на сравнителен анализ на действащата нормативна уредба и на практиката на анализиранияте страни членки на ЕС за сравнение на реализираните реформи на института на съдебните заседатели и използваните методологии и практически мерки на ниво държава.

➤ *Бенчмаркинг (Benchmarking)*

Този метод е наричан е още и „еталонно тестиране“ и представлява тип сравнителен анализ, който може да бъде проведен както между различни системи с еднакъв ранг, така и между нормативизирани еталони и конкретни обекти. Чрез този метод се установяват и сравняват характеристиките и управлението на една организация с тези на други сродни организации. Този метод е използван при анализа на европейските практики, тъй като неговата цел е да се открият най-добрите практики и същите да се приложат при взимането на решение. При прилагането на този метод е отчетено, че е от важно значение е не просто механично да се възприеме дадена практика, за която бъде решено, че е „добра“, но да се избере тази практика, която е дала най-добри резултати, които да могат да се приложат успешно и на национално ниво.

➤ *Експертен анализ*

Експертната оценка е техника, която се използва за различни цели, включително за идентифициране на проблем, достигане на яснота по определена тема, формулиране на изводи, оценки и препоръки. Същността на метода се изразява в преценка от страна на експерти на факти и данни, получени от различни източници (нормативни актове, документи и др.). Прилагането на този метод при изпълнението на Дейността е съчетан с прилагането на принципа на „четири очи“, за да може да се постигне по-голяма точност и достоверност на резултатите и възможността да бъдат представени различни гледни точки, по един балансиран и безпристрастен начин.

➤ *Корелационен анализ*

Този метод е използван в аналитичните дейности за изследване на връзката между променливи величини, с цел установяване на зависимост между тях.

➤ *Методи за описание и представяне на информацията*

При описанието на съответната информация (била тя входяща първична информация или вторична информация, получена в резултат на действия, извършени във връзка с анализа) са използвани методите и инструментариума на естествения език. Използвана е специфичната правна и социологическа терминология, както характерна общо за правото и социологията като цяло, така и характерна за извършваните конкретни действия в частност. Това използване обаче е направено по начин, че информацията да бъде поднесена, от една страна прецизно, а, от друга, разбираемо и подпомагащо бъдещото ѝ използване при последващи анализи.

Доколкото са съответно приложими с оглед на характера на информацията са използвани също така и следните методи за представяне на информацията: таблици, графични изображения – диаграми, картограми, картодиаграми, схематични изображения.

2. Източници на информацията

При избора на източниците на информация за извършването на оценка на практиките на страните членки на ЕС са идентифицирани и прегледани легитимни източници на информация, като основните критерии за качеството на информацията са:

- ✓ Достоверност;
- ✓ Релевантност;
- ✓ Актуалност;
- ✓ Пълнота;
- ✓ Конвертируемост;
- ✓ Съвместимост.

На първо място, като основен източник на необходимата информация са използвани нормативни актове на съответните държави, както и информация за института на съдебните заседатели, публикувана на официалните интернет страници на компетентни органи в съответната държава (като министерство, съдебен съвет, др.).¹

На следващо място, като източник на информация са използвани аналитични, отчетни и др. доклади на съответни компетентни местни и европейски органи², имащи отношение към института на съдебните заседатели.

¹ Като например

- Интернет страницата на Държавния вестник на Естония <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/502022021001/consolide>
- Интернет страницата Правен портал на провинция Нордхайн-Вестфален в Република Германия https://www.justiz.nrw/Gerichte_Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/verfahren/Verfahrensbeteili_gte/schoeffe/index.php
- Интернет страницата на Държавния вестник на Република Франция <https://www.legifrance.gouv.fr/>

² Като например Европейската комисия за ефективност на правосъдието (CEPEJ) за оценка на европейските съдебни системи <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/evaluation-of-judicial-systems>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Като източници на информация са използвани и аналитични, сравнително-правни и др. доклади на неправителствени организации или други лица, извършени в изпълнение на други проекти, както и научни статии, анализи и мнения³.

На съответното място, в доклада по-долу, в раздел V, за всяка разгледана държава са цитирани и конкретните използвани източници.

³ Като например:

- Доклад от сравнително-правно изследване на института на съдебния заседател, изготвен от Българския институт за правни инициативи, <http://www.bili-bg.org/cdir/bili-bg.org/files/%D0%A1%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%8F%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB.pdf>;
- Доклад Civil Justice: Lay Judges in the EU Countries на Stefan Machura, публикуван от Onati International Institute for the Sociology of Law - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2665612
- Доклад Data ENCJ Survey on the Independence of Lay Judges и други на Европейската мрежа на съдебните съвети - <https://www.encj.eu/index.php/node/250>
- Доклад Lay adjudication and human rights in europe на John D. Jackson and Nikolay P. Kovalev - https://www.researchgate.net/publication/291005283_Lay_adjudication_and_human_rights_in_Europe

Проект № BG05SFOP001-3.007-0001 „Осигуряване на реално обществено участие в правораздаването чрез института на съдебните заседатели“ по Административен договор № BG05SFOP001-3.007-0001-C01/16.04.2021 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ

III. Идентифициране на страни – членки на ЕС за преглед, анализ и оценка

Като първа стъпка в процеса по идентифициране на страни членки на ЕС, които да бъдат проучени, са идентифицирани държавите, които изобщо прилагат института на съдебните заседатели. Както това е описано и във Встъпителния доклад от 07.09.2021 г., държавите – членки на ЕС, в които съществува институт на съдебни заседатели са:

Държава	Приложимост на института на съдебните заседатели
Австрия	ДА
Белгия	ДА
Германия	ДА
Гърция	ДА
Дания	ДА
Естония	ДА
Ирландия	ДА
Испания	ДА
Италия	ДА
Малта	ДА
Полша	ДА
Португалия	ДА
Словакия	ДА
Словения	ДА
Унгария	ДА
Финландия	ДА
Франция	ДА
Хърватия	ДА

Чехия	ДА
Швеция	ДА

Като следваща стъпка, доколкото изискването в Техническата спецификация е да се направи анализ на държави със сходна на нашата система за избор на съдебни заседатели, както и с оглед приложимостта им за условията в България, са идентифицирани държави, прилагащи романско право или романско право с определени заемки от германското, както и със смесените модели, каквато именно е и българската правна система. Така са идентифицирани следните държави с немски модел на смесен съдебен състав, който се прилага у нас: Австрия, Германия, Дания, Естония, Словения, Словакия, Чехия и др.

По време на въстъпителната среща между екипите на Възложителя и Изпълнителя, проведена онлайн на 14.09.2021 г., от страна на Възложителя са идентифицирани като подходящи за анализ следните държави: Германия, Австрия, Франция, Полша или друга страна от бившия социалистическия блок; някои от скандинавските страни – Дания или Швеция.

Крайният подбор на държавите, включени в прегледа в настоящия доклад е направен с оглед на горните критерии, както и с оглед на събраната информация по начина, описан в предходния раздел II от настоящия доклад, годна да послужи за анализ и оценка с цел извличане на добри практики, подходящи за имплементиране у нас. В допълнение, освен прилаганата правна система, при избора на държавите са отчетени и други критерии като близост на социално-икономически условия, социални, демографски и други фактори.

Така, оценката обхваща практиката на 8 страни членки на ЕС със сходна на нашата система за избор на съдебни заседатели – Германия, Австрия, Словения, Словакия, Естония, Чехия, Швеция и Дания.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Наред с това, в отделна точка са разгледани и някои практики на други държави (Франция, Испания, Италия), в които институтът на съдебните заседатели се различава от българския с оглед на това, че в тези държави функционира жури. Тази допълнителна информация е включена в настоящия доклад с оглед полезността и за целите на обществената поръчка, доколкото дава допълнителен и по-обхватен поглед върху повече европейски практики.

IV. Кратко представяне на института на съдебните заседатели в България

В настоящия раздел е описан накратко институтът на съдебните заседатели в България като това представяне няма за цел да анализира този институт, доколкото такъв анализ е предмет на изпълнение по Дейност 1 от обществената поръчка. Направеното тук кратко общо представяне е единствено с цел по-лесно сравнение на отделните елементи на института у нас с тези в различните страни членки на ЕС, а оттук и по-лесното извличане на приликите и разликите и оценката на установените чужди практики.

Представянето на българския институт на съдебните заседатели обхваща следните елементи:

- Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес;
- Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели;
- Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси;
- Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи;

Същите елементи в същата последователност са представени, анализирани и оценени и за всяка от страните членки на ЕС в следващия раздел на настоящия доклад.

Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес

Съгласно българския Наказателно-процесуален кодекс, наказателните дела като първа инстанция се разглеждат в състав от:

- един съдия, когато за престъплението се предвижда наказание до пет години лишаване от свобода или друго по-леко наказание;
- един съдия и двама съдебни заседатели, когато за престъплението се предвижда наказание повече от пет години лишаване от свобода;
- двама съдии и трима съдебни заседатели, когато за престъплението се предвижда наказание не по-малко от петнадесет години лишаване от свобода или друго по-тежко наказание.

Във въззивното производство не е предвидено участие на съдебни заседатели.

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

Критериите и процедурата за избор на съдебни заседатели е уредена в Закона за съдебната власт, като уредбата е доразвита и в специална Наредба за съдебните заседатели.

За съдебен заседател може да бъде избран дееспособен български гражданин, който:

- е на възраст от 21 до 68 години;
- има настоящ адрес в община, която попада в рамките на съдебния район на съда, за който кандидатства;
- има завършено най-малко средно образование;
- не е осъждан за умишлено престъпление, независимо от реабилитацията;

- не страда от психически заболявания.

Съдебни заседатели във военните съдилища могат да са генерали (адмирали), офицери и сержанти на военна служба.

Съдебен заседател не може да бъде лице, което:

- е съдебен заседател в друг съд;
- е общински съветник от съдебния район, за който е избран;
- участва в ръководството на политическа партия, коалиция или организация с политически цели;
- работи в съд, прокуратура, следствени органи, Министерството на вътрешните работи или в други органи от системата за национална сигурност, намиращи се в съдебния район, за който е избран.

Всеки български гражданин, който отговаря на горепосочените изисквания може да се кандидатира за съдебен заседател като подаде в общинските съвети, които се намират в съдебния район на съответния съд набор от документи, с които се удостоверява, че отговаря на законовите изисквания, като също така се изисква и представяне на подробна автобиография, мотивационно писмо и данни за контакт на две лица, към които общинските съвети да се обръщат за препоръки.

Общинският съвет изготвя списък на допуснатите до участие кандидати, който, заедно с техните автобиографии, мотивационни писма и препоръки се публикуват на интернет страницата на общинския съвет най-малко 14 дни преди датата на изслушването. Най-малко 10 на сто от лицата, които се включват в списъка, трябва да са с квалификация в областта на педагогиката, психологията и социалните дейности.

Общинските съвети или определени от тях комисии изслушват всеки от допуснатите кандидати в публично заседание, като всеки член на общинския съвет може да задава въпроси. Предвидена е възможността преди изслушването юридически лица с нестопанска цел, определени за извършване на общественополезна дейност, да

могат да представят на общинския съвет становища за кандидата, включващи и въпроси, които да му бъдат поставяни. Изготвя се доклад от изслушването, който се предоставя на общинския съвет и се публикува на страницата на общинския съвет в интернет заедно с протокола от изслушването. Общинските съвети в публично заседание с мнозинство, повече от половината от присъстващите членове определят кандидатите за съдебни заседатели, които предлагат за избиране от общите събрания на окръжните и апелативните съдилища, а Столичният общински съвет - и на общото събрание на апелативния специализиран наказателен съд.

От така избраните първоначално от общинските съвети кандидати, съдебните заседатели се избират от общото събрание на съдите на по-горестоящия съд (окръжния съд – за съдебните заседатели за районния съд, съответно апелативния съд – за съдебните заседатели за окръжния съд). Преди да бъде проведен изборът, председателите на окръжните, апелативните и на апелативния специализиран наказателен съд създават комисия, която извършва проверка за съответствие с изискванията на закона на кандидатите за съдебни заседатели, предложени от общинските съвети.

Конкретният брой съдебни заседатели, необходим за всеки съд се определя от общите събрания на по-горестоящия съд като се вземат предвид броя на делата, които всеки първоинстанционен съд е разгледал в предходната година със съдебни заседатели и становището на председателя на всеки първоинстанционен съд относно тенденциите на увеличение или намаление на тези дела. Когато предложените кандидати са по-малко от 50 на сто от определения брой за съответния съд, нов избор не се произвежда до попълване на списъка на кандидатите. В този случай мандатът на съдебните заседатели се удължава до полагането на клетва от новоизбраните съдебни заседатели.

Кандидатите, които отговарят на изискванията и са избрани, полагат клетва пред общото събрание на съдиите при съответния съд. Списъкът на избраните и положили клетва съдебни заседатели се публикува на страницата на съответния съд в интернет.

Мандатът на съдебните заседатели е 4 години и започва да тече от датата на полагане на клетвата. Съдебните заседатели не могат да бъдат избирани за повече от два последователни мандата към същия съд. Ако разглеждането на делата, в които участват съдебни заседатели, продължи след изтичането на мандата им, участието им по съответните дела продължава до тяхното приключване в съответната съдебна инстанция.

Съдебният заседател се освобождава предсрочно от съответното общо събрание по предложение на председателя на съда:

- по негово искане;
- при поставянето му под запрещение;
- когато е осъден за умишлено престъпление;
- при трайна невъзможност да изпълнява задълженията си повече от една година;
- когато извърши тежко нарушение на задълженията си или системно не ги изпълнява, или извърши действие, с което уронва престижа на съдебната власт включително когато уронването на престижа на съдебната власт е последица от привличането му като обвиняем за умишлено престъпление.
- в случай че бъде привлечен като обвиняем за умишлено престъпление във връзка с упражняване на функции в правораздаването;
- при възникване или установяване на обстоятелство за несъвместимост.

Съдебните заседатели се свикват за участие в съдебни заседания от председателя на съда най-много за 60 дни в рамките на една календарна година, освен ако разглеждането на делото, в което участват, продължи и след този срок.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

За всяко дело се определят основни и резервни съдебни заседатели на принципа на случайния подбор чрез електронно разпределение.

В срок до три месеца след полагане на клетвата съдебният администратор или административният секретар на съответния съд и Националният институт на правосъдието организират и провеждат начално обучение на съдебните заседатели.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

Съдебните заседатели имат равен глас, права и задължения със съдиите от състава без изрично предвидените за съдията докладчик и за председателя на състава.

Съдебните заседатели са длъжни да пазят тайната на съвещанието.

Съдебните заседатели са длъжни да спазват принципите и правилата за етично поведение, определени в Наредбата за съдебните заседатели.

Държавата защитава съдебните заседатели и ги обезщетява за вреди, които са им причинени при или по повод изпълнението на техните функции.

Съдебните заседатели могат да образуват и да членуват в организации, които защитават правата и интересите им във връзка с това им качество.

Председателят на съда може с разпореждане да наложи глоба от 50 до 500 лв. на съдебен заседател за неизпълнение на задълженията му, след като му предостави възможност да даде обяснения. По жалба на наказания съдебен заседател председателят на по-горния съд може да отмени или да намали размера на глобата.

В Наредбата за съдебните заседатели са определени етичните принципи и правила за поведение на съдебните заседатели, както следва:

→ *законност* - съдебните заседатели са длъжни да спазват и прилагат Конституцията, Закона за съдебната власт, Наказателно-процесуалния кодекс и

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

другите закони на Република България и да осъществяват дейността си при зачитане и спазване правата и основните свободи на гражданите;

→ *независимост* - при изпълнение на функциите си да действат по съвест и убеждение, основано на обективно, всестранно и пълно изследване на всички обстоятелства по делото, като не се поддават на натиск, заплахи, стимули, преки или косвени влияния, независимо от техния източник;

→ *безпристрастност* - съдебните заседатели са длъжни да извършват дейността си обективно и добросъвестно, като се стремят вярно и точно да анализират и оценяват всички факти, обстоятелства и доказателства по делото, като избягват поведение, което може да се възприеме като привилегироване, предразположеност, предубеденост или предразсъдък, основани на раса, произход, етническа принадлежност, пол, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние; съдебните заседатели трябва да се ръководят от правилото, че обвиненото лице се счита за невинно до завършване на наказателното производство с влязла в сила присъда, в която се установява противното;

→ *справедливост* - като представители на обществото в съдебния процес съдебните заседатели са длъжни да се грижат за постановяване на справедливи съдебни присъди според преобладаващото разбиране на обществото за справедливост, като в рамките на общите и абстрактните норми на закона отчитат особеностите на всеки конкретен случай и го решават, опирайки се на критерии, свързани с общочовешките ценности и ценностите на демократичната правна уредба;

→ *компетентност* - съдебните заседатели трябва да познават и спазват правата и задълженията си, регламентирани с Конституцията, ЗСВ, НПК и други нормативни актове, да ги прилагат коректно и да повишават нивото на квалификацията си;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

→ *отговорност* - съдебните заседатели трябва да следват поведение, което не накърнява престижа на съдебния заседател и на съдебната власт;

→ *честност и достойнство* - съдебните заседатели трябва да имат обективно, добросъвестно и откровено поведение при изпълнение на определените им функции на представители на обществото в съдебния процес;

→ *политически неутралитет* - съдебните заседатели не трябва да допускат в своята работа да бъдат повлияни от свои или чужди политически пристрастия;

→ *вежливост, учтивост и толерантност* - при изпълнение на функциите си да се отнасят любезно, възпитано и с уважение към всички страни в процеса, да изискват подобно поведение и от тях, да зачитат правата и достойнството на личността, да не допускат прояви на дискриминация, да са открити и търпеливи за изслушване и възприемане на нови или различни аргументи, мнения и гледни точки;

→ *почтеност и благоприличие* - по всяко време и във всяка среда да имат морално и пристойно поведение да не приемат материални или нематериални облаги независимо от естеството им, които не им се следват и могат да поставят под съмнение тяхната независимост и безпристрастност; да се въздържат от действия, които са в разрез с представите на обществото за благоприличие и могат да компрометират тях и тяхната обществена функция;

→ *конфиденциалност* - съдебните заседатели са длъжни да опазват тайната на съдебното съвещание, на държавната, служебната и личната тайна, станала им известна при и по повод осъществяване на правомощията им.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

Законът за съдебната власт предвижда, че за времето, в което съдебните заседатели изпълняват функциите си и задълженията, свързани с тях, им се заплаща възнаграждение от бюджета на съдебната власт.

Възнаграждението на съдебните заседатели за всеки заседателен ден се определя въз основа на действително отработените часове за деня, които съответстват на времетраенето на съдебното заседание до обявяването на съдебния акт, включително и за започнат час. Възнаграждение се дължи за участие както в открити, така и в закрити съдебни заседания и за участие в тайно съвещание за постановяване на присъда

Размерът на възнаграждението на съдебните заседатели на ден се равнява на 1/22 (една двадесет и втора) от 60 на сто от основната заплата съответно за районен съдия, за окръжен съдия и за съдия от военен съд, но не по-малко от 20 лв. на ден. Броят часове, за които се дължи заплащане, е реално отработеният и не се ограничава от осемчасовия работен ден. За съдебни заседания, продължителността на които се означава с начален и краен час в съдебния протокол, възнаграждението се определя съобразно часовете, отразени в протокола, а за участие в други дейности, за които не се съставя протокол, времето на заетост на съдебните заседатели се определя от председателя на съдебния състав и се отразява писмено по подходящ начин.

Възнаграждението се изплаща ежемесечно за всички заседателни дни на съответния месец.

На съдебните заседатели се възстановяват разходите за транспорт, които са направили във връзка с участието си в съдебни заседания, за пътуване от местоживеенето или местоработата им до сградата на съда и обратно, в границите на съдебния район, по правила, възприети за изплащане на пътни разходи в съответния съд.

V. Анализ на практиката на страни – членки на ЕС

В настоящия раздел е разгледана практиката на отделните страни членки на ЕС в прилагането на института на съдебните заседатели.

Както е описано в предходния раздел от настоящия доклад, информацията за отделните страни членки на ЕС е представена, анализирана и оценена в следната последователност:

- Обща информация за съдебната система на съответната държава и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес;
- Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели;
- Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси;
- Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи;

В допълнение, за всяка държава изложението завършва с изводи, обобщения и идентифициране на добри практики.

1. ФЕДЕРАЛНА РЕПУБЛИКА ГЕРМАНИЯ

Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес.

Германската съдебна система е смесена и се състои от съдилищата на федералните провинции и федерални съдилища.

Според § 12 от Закона за устройството на съдилищата (Gerichtsverfassungsgesetz /GVG/), обикновената юрисдикция по наказателни дела, които не подлежат на разглеждане от други (специални) съдилища, се упражнява от районните (местните) съдилища, окръжните съдилища, висшите окръжни съдилища и от Федералния съд, който е най-висшият орган в областта на обикновената юрисдикция.

С оглед разпоредбата на § 1 от Закона за съдебната власт (Deutsches Richtergesetz /DRiG/) обикновено съставите, които разглеждат наказателните дела са смесени, състоящи се от професионални съдии и от непрофесионални - почетни съдии (аналог на съдебни заседатели в българската правна система). Съдебните заседатели участват в състава на Районните и Окръжните съдилища (като първа и втора инстанция), като обикновено съставът на съда се състои от 2-ма почетни съдии и един или повече професионални такива, в зависимост от инстанцията, в която се разглежда спорът, вида на престъплението и предвиденото за него наказание. Участието на почетните съдии в съдебното производство има за цел да засили доверието на гражданите в съдебната система и да постигне реалистична съдебна практика. Те са израз на народния суверенитет и имат за цел да допринесат за осигуряване на качеството на правораздаването, както и да представляват инструмент за правното образование на хората.

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

За непрофесионални /почетни/ съдии се избират германски граждани, които отговарят на определените в § 32 от Закона за съдебната власт изисквания, а именно:

- да не осъдени с вляза в сила присъда да заемат публична длъжност или на лишаване от свобода за повече от шест месеца за умишлено деяние;
- да не са обект на предварително разследване за деяние, което може да доведе до загуба на способността да заемат публична длъжност.

§ 33 и § 34 от Закона за съдебната власт определят и лицата, които не са подходящи да заемат длъжността почетен съдия (съдебен заседател), а именно:

- лица, които не са навършили 25 години в началото на мандата си;
- лица, които са навършили или биха навършили 70 години до началото на мандата си;
- лица, които не живеят в общината към момента на съставяне на списъка с предложенията;
- лица, които не могат да упражняват дейността по здравословни причини;
- лица, които не владее немски език на достатъчно добро ниво;
- лица, изпаднали във финансова несъстоятелност;
- федералният президент;
- членовете на федералното правителство или правителството на щата;
- държавни служители, които могат да бъдат пенсионирани по всяко време;
- съдии и прокурори, нотариуси и адвокати;
- съдебни служители, служители на реда, служители в затвора, пробационни служители на пълен работен ден и съдебни помощници;

- религиозни служители и членове на такива религиозни сдружения, които са задължени да живеят заедно според устава си.

Процедурата по подбор на почетните съдии също е регламентирана в Закона за съдебната власт. Съгласно § 36, почетните съдии се избират на всеки 5 години. Всяка община изготвя списък с предложения, без да са налице общи разпоредби в тази насока, което предоставя по-голяма свобода на самата община в организирането на процеса по подбор. Институтът на почетните съдии (съдебни заседатели) е конституиран на принципа, че това е длъжност, чрез която лицата упражняват свой граждански дълг, поради което и подходящи лица за поста на почетен съдия се номинират от общинския съвет, профсъюзите, църквите или други организации. В последните години се наблюдава тенденция за все по-чести кампании, приканващи гражданите сами да кандидатстват за заемане на длъжността⁴.

Общинският съвет взема решение за включване на лицата в списъка с предложения, който трябва да гарантира, че всички групи от населението според пола, възрастта, професията и социалния статус са адекватно представени. Той трябва да съдържа фамилното име, собственото име, ако е необходимо, моминското име, което се различава от фамилията, годината на раждане, мястото на пребиваване, включително пощенския код и професията на предложеното лице; в случай на имена, които се срещат често, трябва да се включи и градът или районът по местоживееене.

За включване в списъка е необходимо съгласието на две трети от присъстващите членове на общинския съвет, но поне половината от законния брой членове на общинския съвет. Въведено е изискване списъкът да съдържа повече от

⁴
<https://www.researchgate.net/publication/229922563> Lay Assessors of German Administrative Courts Fairness Power-Distance Orientation and Deliberation Activity

необходимия брой лица, с оглед евентуално изключване на част от лицата и заместването им с други.

Председателят на окръжния съд определя броя на почетните съдии, необходими за наказателните състави към общините в района на Окръжния съд. Броят на почетните съдии за всеки районен съд се определя от председателя на окръжния съд така, че всеки от тях да не участва в повече от 12 заседателни дни годишно.

Непрофесионални съдии, в състав мъж и жена, участват и в наказателни производства с участието на непълнолетни. В този случай, за почетни съдии се избират лица с образователна квалификация и опит в областта на възпитанието на младежи. Списъкът с предложения за почетните съдии не се съставя от общинския съвет, а от комисия за социално подпомагане на младежите в общината или областта.

След съставянето му, списъкът се обявява, така че да бъде публично достъпен за срок от 1 седмица. Възражения срещу включването или невключването в списъка могат да бъдат направени също в 1-седмичен срок, считано от края на периода на публикуването му.

Съгласно § 35 от Закона за съдебната власт, право на отказ да заемат длъжността почетен съдия могат да упражнят само следните категории лица:

- Членове на Бундестага, Бундесрата, Европейския парламент;
- Лица, които:
 - са заемали длъжността почетен съдия в продължение на два последователни мандата, при условие че последният мандат все още е в сила към момента на съставяне на списъка с предложения;
 - са изпълнявали задълженията си като почетен съдия поне четиридесет дни през предходния мандат;
- Лекарите, зъболекарите, медицинските сестри, педиатричните сестри, медицинските сестри и акушерки;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- Мениджъри на аптеки, които нямат друг фармацевт;
- Лицата, които могат да докажат, че пряката лична грижа, която оказват за техните семейства ги затруднява особено в упражняването на длъжността почетен съдия;
- Лицата, които са навършили 65 години или биха ги навършили до края на мандата си;
- Лицата, които могат да докажат, че упражняването на длъжността ще доведе до особени затруднения за тях или трета страна поради заплаха или значително увреждане на възможността им да осигуряват своето препитание.

За да се възползват от правото си на отказ, горепосочените лица, следва да направят възраженията си в рамките на 1-седмичния срок. В случай че причините за отказ са възникнали в по-късен момент, срокът за възражение, започва да тече от него.

Списъкът, заедно с всички възражения, се изпраща на районния съд, където по възраженията се произнася комисия, състояща се от съдия от районния съд, административен служител и седем местни представители (оценители). Комисията се произнася първо по постъпилите възражения. След това, избира необходимия брой почетни съдии и заместващи почетни съдии от списъка с предложения с мнозинство най-малко 2/3.

След избора на почетните съдии, на последните се изпраща писмо за назначаването им, в което се съдържа листовка/брошура с информация за техните права и задължения.

Избраните за почетни съдии лица са задължени да поемат длъжността.

Преди встъпване в длъжност, почетните съдии полагат клетва в публично заседание.

Възможно е почетен съдия да бъде отстранен от длъжност, в случай на грубо нарушаване на задълженията. Решението за отстраняване се взема от наказателен

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

състав на висшия окръжен съд по искане на съдията от съответния районен/окръжен съд с решение след изслушване на прокуратурата и на почетния съдия. Решението не подлежи на обжалване.

Почетния съдия може да бъде заличен от списъка на почетните съдии само в изключителни случаи по негово искане и в случай на неговата смърт. Сред възможните причини за заличаване от списъка, Законът за съдебната власт посочва:

- възникне или стане известна неговата неспособност за упражняване на длъжността;
- възникнат или станат известни обстоятелства, при наличието на които не трябва да заема длъжността;
- почетният съдия се откаже от местожителството си в района на съда, в който работи, или
- присъства на съдебни заседания в повече от 24 дни през една година.

На почетните съдии се провежда и обучение за заемане на длъжността. Предвидено е единствено въстъпително обучение, като тази практика е подложена на редица критики, доколкото се счита, че само въстъпително обучение не е достатъчно⁵.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

Участието на почетните съдии в съдебните заседания е задължително, а отсъствието им е допустимо само по изключение при наличието на сериозни причини, за които обстоятелства, професионалният съдия следва да бъде уведомен във

⁵ Материали изпратени от адвокат Hasso Lieber, управляващ партньор на организацията на European Network of Honorary and Lay Judges (ENALJ), след отправено запитване до тях (<https://www.parijus.eu/europe-enalj/history/>), съдържащи и трудове на проф. д-р Stefan Machura, германски професор по криминално право

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

възможно най-кратък срок. В противен случай, при неявяване или закъснение на почетния съдия може да бъде наложена глоба в размер до 1000,00 евро.

Почетните съдии участват по време на главното изслушване (определя се като ядрото на наказателното производство, тъй като резултатът от него е решаващо за преценката на съда) и в последващото обсъждане. Почетните съдии са независими и имат равно право на глас с това на професионалния съдия, а също така участват и в решенията постановени в хода на главното изслушване. Те са подчинени единствено на закона и не са обвързани с инструкции в рамките на съдебната си длъжност. Безпристрастността е върховно задължение на непрофесионалните съдии. Те имат право да се запознаят с основния предмет на производството и с фигурата на подсъдимия преди началото на заседанието, но нямат правомощия да проверяват предварително съдебните досиета и да се запознават с материалите по разследванията, освен при наличие на изрично разрешение за това. Председателстващият съдия води процеса и има доминираща роля. Разпитът на свидетели, подсъдим, вещи лица се извършва от професионалния съдия, а след приключването му, на почетните съдии също може да бъде дадена възможност да зададат въпросите си. Почетните съдии се произнасят по въпросите за вината, както и при определяне на наказанието на подсъдимия.

Прави се разграничение между почетни съдии, заместващи почетни съдии и помощници почетни съдии. Преди началото на всяка работна година почетните съдии се уведомяват за датите на съдебните процеси (обикновено дванадесет) за цялата година. Ако почетният съдия посочи причина за отсъствие, на негово място се назначава заместващ почетен съдия. За да може да изпълнява тази функция, заместващият непрофесионален съдия трябва да присъства на всяко съдебно заседание като „присъстващ“ по време на целия процес, но без (все още) да участва в обсъжданията на съда. По същия начин помощниците почетни съдии са необходими при свикване на извънредни заседания.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Етичните правила за поведение на почетните съдии в Германия са приети с Решение на Общото събрание на Федералната асоциация на почетните съдии от 30 септември 2017 г., проведено в Бремерхафен. Етичните правила определят следните основни принципи:

→ *Социална компетентност* - съвкупността от способностите на човек за общуване с хората, разбиране на техните действия и мотиви и адекватна оценка на техните индивидуални начини на поведение;

→ *Уважение* - уважение към участниците в процеса, зачитане на тяхното достойнство и равенство пред закона, и толерантност към други вярвания, убеждения, култури и начини на живот;

→ *Комуникативни възможности и способност за работа в екип* – почетните съдии взаимодействат с участниците в процеса и участват в разискванията. Работата им в състав, изисква откритост, колегиалност и солидарност в комуникацията;

→ *Независимост* – при изпълнение на длъжността, почетните съдии са подчинени единствено на закона и собствените си убеждения. Недопустимо е професионалните съдии да оказват влияние върху решението на почетните съдии.

→ *Върховенство на закона* – както професионалните, така и непрофесионалните съдии са подчинени на закона и са равни пред него. Познанията на професионалните съдии не водят до авторитет сред съдийския състав. Със своята концепция за справедливост, житейски опит и професионален опит, както и уменията си за логически разсъждения и прозрение в човешката природа, почетните съдии допринасят за решаването на правни спорове и за съблюдаване на правния ред.

→ *Тайна на съдебните разисквания* – почетните съдии следва да пазят тайна на съдебните разисквания, както в хода на основното производство, така и при съвещанието преди постановяване на присъдата.

→ *Безпристрастност* – почетните съдии упражняват длъжността без разграничение на личността, безпристрастно, неутрално и без предубеждения. Почетните съдии не могат да се ръководят от външни съображения или от симпатии, лични отношения или конфликт на интереси. При наличие на такива, те трябва да бъдат своевременно съобщени⁶. В конфликтни ситуации, почетните съдии контролират емоциите си и не позволяват да бъдат увлечени да реагират прибързано или да правят необмислени изявления. Що се отнася до външния им вид, те избягват политически, идеологически или религиозни символи или сравними атрибути, които биха могли да доведат до съмнения относно тяхната обективност.

→ *Справедливост на процедурата* – почетните съдии следва да участват в процеса с идеята за неговата справедливост. Те допринасят за прозрачността, разбираемостта и правдоподобността на производството и в резултат на това за приемането на взетите решения. Това важи по-специално, когато производството завършва със сключването на споразумение. Те трябва, чрез утвърждаване на правата си на участие, да осуетят всяко неформално споразумение.

→ *Чувство за отговорност, смелост за вземане на решение* - чрез равноправното си участие почетните съдии споделят изцяло отговорността за решенията на съда. Тясно задължение е активното участие в производства и в дискусии с професионалните членове на състава. Непрофесионалните съдии изчерпват всички налични източници на информация за своите решения, изслушват безпристрастно всички страни в производството и внимателно оценяват всички доказателства въз основа на собствените си убеждения. Те си позволяват да се ръководят само от силата на аргументите, а не от статуса или социалната принадлежност на страните в производството.

⁶ Нормативната уредба не съдържа други конкретни изисквания и правила по отношение на изричното деклариране на липсата на конфликт на интереси

→ *Наличие на познания* – почетните съдии следва да притежават основни познания относно участието в съответната юрисдикция. Те имат право и задължение редовно да преминават допълнително образование по въпроси, свързани с почетната им длъжност.

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

Тъй като длъжността на съдебния заседател е почетна и не може да бъде отказана, освен при наличието на изрично посочените в закона причини, всеки работодател трябва да осигури възможност на работниците/служителите да изпълнят задълженията си, без това да води до негативни последици за тях.

Макар да не получават възнаграждение за дейността си, съгласно Закона за възнагражденията и обезщетенията (Justizvergütungs- und -entschädigungsgesetz /JVEG/), почетните съдии имат право на следните видове обезщетения:

1. Възстановяване на пътни разходи;
2. Обезщетение за разходи;
3. Възстановяване на други разходи;
4. Компенсация за пропуснатото време;
5. Компенсация за загуби (пропуснати ползи) в домакинството и
6. Обезщетение за загуба на доход/печалба.

Възприето е правилото, че ако обезщетението се измерва в часове, то се предоставя за целия период, като това включва също необходимото време за пътуване и изчакване, както и времето, през което почетният съдия не е могъл да упражнява своята професионална дейност в резултат на допълнителната си дейност като почетен съдия. Обезщетението се отпуска за не повече от десет часа на ден, като последният започнат час се брой изцяло.

Обезщетение също се предоставя и в следните случаи:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

1. ако почетните съдии са призовани от компетентния държавен орган за провеждане на конференции с цел професионална подготовка и подготовка с цел повишаване на професионалната квалификация

2. ако почетните съдии в съдилищата по труда и социалната справедливост участват в това си качество при избора на комисии, предвидени от закона или в заседанията на такива комисии.

По отношение на конкретните видове обезщетения е предвидено следното:

→ *За възстановяване на пътни разходи* – възстановяват се както разходите за обществен транспорт с железниците, вкл. резервиране на места и транспортиране на багаж, така и разходите за пътуване с моторно превозно средство. Други пътни разходи се възстановяват при преценка за необходимостта от извършването им и доколкото това спестява допълнителни суми възнаграждение или обезщетение или са налице специални обстоятелства за извършването им;

→ *Обезщетение за разходи* – лицата които не живеят, нито работят в общината, в която се извършва назначаването, получават дневна помощ, чийто размер е същият, за времето, през което трябва да отсъстват от дома си и основната си дейност, за да присъстват на назначаването, въз основа на обезщетението за храна за компенсирание на действително направените допълнителни разходи, свързани с работата в Германия, в съответствие със Закона за данъка върху дохода;

→ *За възстановяване други разходи* – това са разходи, които не са посочени специално, но подлежат на възстановяване, доколкото са необходими. Това се отнася по-специално за разходите за необходимите заместители и необходимите придружаващи лица. Законът изрично определя сумите, които следва да бъдат възстановени при извършен разход за печатни и копирни услуги, както и електронно съхранявани файлове вместо копията и разпечатките;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

→ *Компенсация за пропуснато време* – това е обезщетение за пропуснато време и е в размер на 7 евро на час за времето, през което съдебният заседател е бил в съда;

→ *Компенсация за загуби (пропуснати ползи) в домакинството* – почетните съдии, които управляват собствено домакинство от няколко души, получават допълнително обезщетение от 17 евро на час в допълнение към компенсацията за пропуснато време, ако те не са наети на работа или ако са наети на непълно работно време и са заети с упражняване на длъжността извън договореното им редовно работно време. Обезщетението за служители на непълно работно време се отпуска за максимум десет часа на ден минус броя на часовете, съответстващи на договореното редовно ежедневно работно време;

→ *Обезщетение за загуба на доходи* - за загуба на доходи, в допълнение към компенсация за пропуснато време се отпуска допълнително обезщетение въз основа на редовни брутни доходи, включително осигурителните вноски, които се поемат от работодателя, което обаче не може да надвишава 29 евро на час. Обезщетението възлиза на до 55 евро на час за почетни съдии, които участват в процедура повече от 20 дни или които са отстранени от редовната си работа в период от 30 дни за най-малко шест дни. Обезщетението възлиза на до 73 евро на час за почетни съдии, които са призовани в процедура за повече от 50 дни. Работодателят, който трябва да даде възможност на непрофесионалните съдии да изпълняват задълженията си, може да продължи да им плаща заплати по време на отсъствието им - в този случай, поради липсата на загуба на доходи, не се прилага плащането за загуба на доходи.

Правото на обезщетение изтича, ако не бъде заявено в рамките на 3 месеца след края на мандата.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

От изложеното по-горе може да се направи обоснован извод, че правната уредба на фигурата на съдебния заседател у нас и в Германия е в значителна степен сходна в почти всички разгледани аспекти.

Основополагащата разлика (която видно и от информацията за останалите анализирани държави по-долу в настоящия доклад важи за всички тях) е в начина, по който се „кандидатства“ за съдебен заседател. У нас, макар и с известни условности да може да се приеме, че да си съдебен заседател е израз на изпълнение на чувството за граждански дълг, това не е изрично регламентирано, поради което и е възприет ред за лично кандидатстване – съответното лице, което желае да бъде съдебен заседател следва да се кандидатира за тази длъжност. Така, наличието на съдебни заседатели у нас е предпоставено от желанието на гражданите да се кандидатира за такива, респ. да преминат успешно процедурата по кандидатстване и избор. В Германия фигурата на съдебния заседател е дефинирана като почетна (затова и използваният термин е непрофесионален – почетен съдия) и е възприет редът за номиниране на лицата. Доколкото тази разлика, както вече споменахме, е характерна за всички анализирани държави, то оценката дали тя може да бъде идентифицира като добра практика, подходяща за имплементиране изцяло или модифицирано в българските условия с цел осигуряване на реално обществено участие в правораздаването, е разгледано в следващия раздел V на настоящия доклад.

Други конкретни разлики, които се открояват, са в следните насоки:

→ **По отношение на долната и горната възрастови граници:** в Германия е завишен прагът на долната възрастова граница, която е 25 години (срещу 21 у нас), като същевременно е завишена и горната граница - 70 години (срещу 68 у нас). Независимо от това, доколкото кандидатирането на лицето за съдебен заседател не става по негово желание, е предоставена възможността на лицата, които са навършили

65 години да възразят срещу включването им в списъка с кандидатите. Това решение безспорно следва да се оцени като добра практика в случай, че се възприеме цялостен или частичен подход за въвеждане и у нас на реда за номиниране/случаен избор на кандидати за съдебни заседатели;

→ **Продължителността на мандата:** мандатът на съдебните заседатели в Германия е 5 години, с 1 (една) година по-дълъг от мандата на българските съдебни заседатели;

→ **Броят на мандатите:** в Германия липса изрично ограничение за броя на мандатите. Но отново, поради спецификите на начина на подбор на кандидатите, е предоставена възможност на номинираното лице да възрази срещу включването му в списъка за трети пореден мандат. Това решение също следва да се оцени като добра практика в случай, че се възприеме цялостен или частичен подход за въвеждане и у нас на реда за номиниране/случаен избор на кандидати за съдебни заседатели;

По-високата горна възрастова граница, удълженият мандат и липсата на ограничение за броя мандати могат да бъдат възприети като добри практики, приложими в сегашните български условия за целите на осигуряване на реално обществено участие в правораздаването, доколкото дефицитът на броя съдебни заседатели у нас е ясно идентифициран като проблем.

→ **Броят на заседателните дни в годината:** по отношение на този елемент разликата е чувствителна, като в Германия съдебните заседатели се свикват да заседават само 12 заседателни дни годишно, което е пет пъти по-малко от 60те дни, за които се свикват българските съдебни заседатели. Намаленият брой е обусловен от вече цитираната основна разлика в реда за кандидатстване и с оглед на това може да бъде оценен като оправдан. В тази връзка е предоставена и възможност на съдебния заседател да поиска да бъде заличен като такъв, в случай че е присъствал на съдебни заседания в повече от 24 дни през една година, както и възможността номинираното за

съдебен заседател лице да поиска да бъде отписано от списъка с кандидатите ако е изпълнявал задълженията си като почетен съдия поне четиридесет дни през предходния мандат. Несъмнено, по-малкият брой заседателни дни и възможността да се поиска заличаване като съдебен заседател при двойно надвишаване на тези дни или да се иска отписване от списъка на кандидатите при достигане на определен брой заседателни дни през предходния мандат, е добра практика в случай, че се възприеме цялостен или частичен подход за въвеждане и у нас на реда за номиниране/случаен избор на кандидати за съдебни заседатели.

Доколкото номинацията за заемане на длъжността почетен съдия не предполага непременно изрично предварително съгласие на лицето, в Германия са въведени и допълнителни обстоятелства, свързани с професията или ежедневните занимания на лицата, наличието на които дават право да се поиска отпадане от списъка на номинираните кандидати. Такива обстоятелства са упражняване на професия лекар, зъболекар, медицинска сестра, педиатрична сестра, акушер, мениджър на аптека, който няма друг фармацевт, оказване на пряката лична грижа семейството. Това решение също следва да се оцени като добра практика в условията на недоброволно въвличане на лицето в правораздавателния процес като съдебен заседател.

По отношение на етичните правила и принципи, от които се ръководят съдебните заседатели в Германия при сравнението им с въведените у нас такива, може да се заключи висока степен на сходство, като в хода на изпълнението на Дейност 3 от обществената поръчка, при изготвянето на предложения за актуализиране на Етичните принципи и правила за поведение на съдебните заседатели, същите ще се вземат предвид.

Различният принцип, по който се определят кандидатите за почетни съдии (съдебни заседатели) в Германия и у нас, предпоставя до голяма степен и различните

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

правила по отношение на заплащането на възнаграждения. С оглед на почетния характер на длъжността, която заемат, съдебните заседатели в Германия не получават възнаграждение, а обезщетение за извършените от тях разходи или претърпените загуби по време на изпълнението на функциите им и свързаните с тях задължения. Макар на пръв поглед разликата да изглежда терминологична, всъщност тя е израз именно на принципа, по който се конституира фигурата на почетния съдия.

Почасовото възнаграждение, което се дължи на българските съдебни заседатели, съгласно чл.73 от ЗСВ намира своя еквивалентен израз в обезщетението (компенсацията) за пропуснато време, което се дължи на немските почетни съдии. В действителност, към настоящия момент това почасово възнаграждение/обезщетение за пропуснато време е в съпоставим размер – 13,70 лв. (7 евро) за Германия срещу 12,60 лв. за съдебен заседател в окръжен съд и 11,25 лв. за съдебен заседател в районен съд.

Както и у нас, така и в Германия, на съдебните заседатели се възстановяват направените от тях пътни разходи.

В допълнение на горните суми обаче, почетният съдия в Германия получава и обезщетение за претърпените от него загуби (пропуснати ползи) от доход или такива в домакинството, ако лицето не е на постоянна работа. Така, ако почетният съдия работи по трудово или приравнено на него правоотношение и ако работодателят откаже да му изплаща заплата по време на отсъствието му за изпълнение на задълженията му като почетен съдия, то на лицето се отпуска допълнително обезщетение въз основа на редовни брутни доходи, включително осигурителните вноски, които принципно се поемат от работодателя, което обаче не може да надвишава 29 евро на час. Това обезщетението обаче може да бъде увеличено на до 55 евро на час за почетни съдии, които участват в процедура повече от 20 дни или които са отстранени от редовната си работа в период от 30 дни за най-малко шест дни, както и на до 73 евро на час за почетни съдии, които са призовани в процедура за повече от 50 дни. Обезщетението не

се дължи, ако работодателят, който трябва да даде възможност на почетния съдия да изпълнява задълженията си, реши да продължи да им плаща заплати по време на отсъствието на почетния съдия – доколкото в този случай няма загуба на доходи за лицето, то не се прилага плащането на обезщетение за такава загуба. За сравнение, у нас работодателят също е длъжен да освободи съдебния заседател от работа за дните, в които същият е призван да заседава, като за това има изрично предвидено право на отпуск (чл.157, ал.1, т.5 от Кодекса на труда), но работодателят не дължи заплащане на възнаграждение за времето на този отпуск, както и заплащането на осигуровки, като същевременно съдебният заседател не получава допълнително сума извън почасовото възнаграждение по чл.73 от ЗСВ. Съгласно Разяснение № 5-23-22-1512 от 14.08.2014 г. на Националната агенция за приходите (относно недължимост на осигурителни вноски за дните на отпуск по реда на чл.157, ал.1, т.5 КТ - за участие на работници и служители в заседания като съдебни заседатели), „на основание чл.157, ал.3, т.3 КТ, през време на отпуските по чл.157, ал.1, т.5 КТ на работника или служителя се изплаща възнаграждение според предвиденото в специалните закони. По реда на чл.73 от Закона за съдебната власт за участието си в съдебни заседания съдебните заседатели получават възнаграждение от бюджета на съдебната власт, т.е. подлежат на осигуряване на друго основание за периодите на отпуските по чл.157, ал.1, т.5 КТ, и съответно не попадат в хипотезата на чл.40, ал.1, т.1, буква „б“ от Закона за здравното осигуряване (ЗЗО). Следователно за дните на отпуск по реда на чл.157, ал.1, т.5 КТ работниците и служителите не получават възнаграждение от работодателя, включително и възнаграждение за ползване на отпуск, а получават такова за сметка на съдебната власт, поради което за тези периоди осигурителни вноски по реда на Кодекса за социално осигуряване и ЗЗО не се дължат от работодателя.

Съответно почетните съдии, които управляват собствено домакинство от няколко души, получават допълнително обезщетение от 17 евро на час в допълнение към

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

компенсацията за пропуснато време, ако те не са наети на работа или ако са наети на непълно работно време и са заети с упражняване на длъжността извън договореното им редовно работно време. Обезщетението за служители на непълно работно време се отпуска за максимум десет часа на ден минус броя на часовете, съответстващи на договореното редовно ежедневно работно време;

В обобщение на горното следва да се заключи, че разликата в сумите, които един съдебен заседател може да получи в България и в Германия не се дължи на конкретния размер на почасовото възнаграждение, а на въведените принципи за допълнително обезщетение на пропуснатите ползи, които лицата, които работят или които се грижат за домакинство търпят за времето, през което изпълняват задълженията си на съдебен заседател.

Към момента, при сега действащата правна уредба у нас на института на съдебните заседатели, тази практика, въведена в Германия, не може да се идентифицира като добра в контекста на годна за имплементиране в българските условия. Въпреки това обаче, доколкото един от констатираните демотиватори за по-активното желание на българските граждани да се кандидатира за съдебни заседатели е недостатъчно доброто заплащане, може да се помисли в насока не непременно увеличаване на размера на почасовото възнаграждение, а в насока за въвеждане на допълнителни обезщетения или социални придобивки (в хода на изпълнение на Дейност 3 от обществената поръчка при формиране на предложенията за усъвършенстване на института на съдебните заседатели, ще бъдат отчетени и взети предвид такива възможности).

Конкретно използвани източници на информация

1. Закон за съдебната власт - Deutsches Richtergesetz (DRiG) - <https://www.gesetze-im-internet.de/drig/>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

2. Закона за устройството на съдилищата - Gerichtsverfassungsgesetz (GVG) - <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/>

3. Закона за възнагражденията и обезщетенията - Justizvergütungs- und -entschädigungsgesetz – JVEG - <https://ra.de/gesetze/jveg/inhaltsuebersicht>

4. Broschüre „Die ehrenamtlichen Richterinnen und Richter. Tätigkeitsgebiete und Voraussetzungen“, Ministerium der Justiz des Landes Nordrhein-Westfalen [https://www.justiz.nrw/Gerichte Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/verfahren/index.php](https://www.justiz.nrw/Gerichte_Behoerden/ordentliche_gerichte/Strafgericht/verfahren/index.php)

5. [https://de.wikipedia.org/wiki/Schöffe_\(ehrenamtlicher_Richter\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Schöffe_(ehrenamtlicher_Richter))

6. Извадка от труда „In the Name of the People“, Lay Assessors in Germany, Stefan Machura and Christoph Rennig - [https://www.researchgate.net/publication/229922563 Lay Assessors of German Administrative Courts Fairness Power-Distance Orientation and Deliberation Activity;](https://www.researchgate.net/publication/229922563_Lay_Assessors_of_German_Administrative_Courts_Fairness_Power-Distance_Orientation_and_Deliberation_Activity)

7. Zeitschrift des Bundesverbandes ehrenamtlicher Richterinnen und Richter e. V., Deutsche Vereinigung der Schöffinnen und Schöffen (DVS) „Richter ohne Robe“, 2017 - [https://www.schoeffen.de/publikationen/richter-ohne-robe.html;](https://www.schoeffen.de/publikationen/richter-ohne-robe.html)

8. Ethical conduct of lay judges, A draught for discussion purposes, by Ulla Sens and Hasso Lieber (Bundesverband ehrenamtlicher Richterinnen und Richter - Deutsche Vereinigung der Schöffinnen und Schöffen - Federal Association of Honorary Judges, Germany) - [https://www.schoeffen.de/.](https://www.schoeffen.de/)

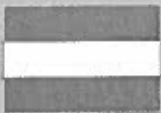

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

2. РЕПУБЛИКА АВСТРИЯ

Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес.

По наказателни дела в Република Австрия действа двустепенна инстанционна система. Наказателното правораздаване по дела за престъпления, наказуеми с глоба или до 1 г. лишаване от свобода се разглеждат като първа инстанция от районните съдилища. Окръжните съдилища се занимават с по-тежко наказуеми престъпления или функционират като втора инстанция по делата, гледани от районните съдилища. Висшите регионални съдилища, а в случаите на нищожност на акта и Върховният съд (когато делото на първа инстанция се е гледало с участието на съдебни заседатели или жури) гледат като втора инстанция делата на окръжните съдилища.

Федералната конституция на Австрия предвижда участието на граждани в съдебната система. Те участват в основното изслушване в производствата пред окръжен съд като първа инстанция по отношение на тежко наказуемите престъпления, като тези наказуеми с минимум 5 години лишаване и свобода. В зависимост от вида на престъплението и предвиденото за него наказание, съставът на съда се състои от 3-ма професионални съдии и жури, състоящо се от 8 представители на гражданите или в състав от 1 или 2-ма професионални съдии и 2-ма съдебни заседатели. Когато делата се гледат с участието на жури, то се произнася по въпроса за вината без участието на професионални съдии, а последните взимат участие само при определяне на наказанието.

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

Длъжността на съдебен заседател/жури, също както и в Германия, е почетна длъжност, а упражняването ѝ е гаранция за участие на гражданите в съдебната система, с оглед на което се възприема като общ граждански дълг.

За съдебни заседатели/жури се назначават австрийски граждани на възраст от 25 до 65 години. Според Консолидирания федерален закон: цялостна правна разпоредба за съдебните заседатели и журито, 1990, версия от 04.10.2021 г., длъжността не могат да заемат лица:

- които поради физическото или психическото си състояние не могат да изпълняват задълженията на съдебен заседател/жури;
- които не владеят добре съдебния език, така че надеждно да следят хода на изслушването;
- които са осъдени за престъпление с влязла в сила присъда;
- срещу които тече наказателно производство като обвиняеми или подсъдими за престъпление от общ характер, наказанието по което е повече от шест месеца лишаване от свобода.

Законът съдържа разпоредби и относно определени категории лица, които не могат да заемат длъжността. Такива са:

- федералният президент;
- членовете на федералното правителство, държавните секретари, членовете на местните правителства, законодателните органи на държавно и местно ниво;
- председателят и заместник-председателят на Сметната палата и омбудсманът;

- представители на духовенството и религиозните служители/ представители на законно признатите църкви и религиозни общности;
- съдии, прокурори, нотариуси, адвокати, кандидати за тези професии, други лица, вписани в списъка на адвокатите на защитата и служителите на пробационната служба на пълен работен ден;
- служители на федералните министерства на вътрешните работи и на правосъдието, както и на подчинените им федерални агенции и членове на обществена охрана;
- лица, които нямат основно местожителство в страната.

Лицата, които са изпълнявали задълженията си на съдебни заседатели за периода на предходните годишни списъци и лицата, за които изпълнението на задълженията като съдебни заседатели биха довели до непропорционална лична или икономическа тежест за тях самите или трети страни, или до сериозна и неизбежна заплаха за обществените интереси, се освобождават от заемане на длъжността при поискване от тяхна страна за период от 2 години.

Процедура по избор на съдебен заседател протича по следния начин: В началото на всяка втора година, кметът или упълномощено от него лице, изтегля на случаен принцип 5 % (във Виена 10 %) от вписаните в регистрите на населението лица. Лица, които не отговарят на изискванията за заемане на длъжността или нямат основно местожителство в страната, не се вземат предвид при избора. Кметът съставя списък на избраните лица, който се обявява публично за минимум 8 дни и съдържа име и фамилия, дата на раждане и домашен адрес на регистрираните лица. Възраженията срещу включените в списъка лица могат да се отправят писмено или устно до съответния кмет. Възраженията, исканията за освобождаване и коментарите се номерират последователно и се отбелязват в списъка.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Най-късно през септември на годината на избора, кметът представя списъка заедно с възраженията, исканията и коментарите на областния административен орган. Областният административен орган проверява списъците, получени от общините, и ги връща на кмета за корекция и повторно подаване в разумен срок, ако установи нарушения на законовите разпоредби или други недостатъци. След като получи информация от регистрите за съдимост, областният административен орган изтрива от списъците лицата, които нямат право да заемат длъжността. Областният административен орган се произнася и по възраженията и исканията за освобождаване. Решенията на административния орган подлежат на обжалване пред административния съд.

Преди началото на действие на годишния списък, председателят на окръжния съд в публично заседание, което се обявява най-късно през първата седмица на декември, създава основен и допълнителен списък със съдебни заседатели/жури, като определя и заседателите за първото тримесечие на годината. Списъци за другите тримесечия на годината се съставят или на същото, или на следващи заседания, които трябва да се проведат не по-късно от четири седмици преди началото на съответното тримесечие на първата година от периода на валидност. Срещу лицата включени в списъците, възражения имат право да направят областният управител/губернаторът, прокуратурата или адвокатската колегия.

Основните списъци трябва да включват поне $\frac{1}{2}$ лица повече, отколкото се изисква според очаквания брой на делата, ако всеки съдебен заседател е призован да служи не повече от пет делнични дни годишно. Броят на лицата, включени в допълнителните списъци трябва да съответства приблизително на половината от броя, вписан в основните. Всяко лице може да бъде включено само в един от двата списъка.

Съдебните заседатели се назначават в длъжността съобразно графика на заседанията с призовка за първото заседание, която се връчва лично не по-късно от

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

четирнадесет дни преди първото заседание. Към призовката се прилага и информационна брошура относно длъжността.

В производствата срещу непълнолетни се избират и назначават съдебни заседатели, които имат педагогическо образование или извършват обществени грижи за младежи. За създаването на годишните списъци по наказателни дела за непълнолетни, председателите на окръжните съдилища, занимаващи се с наказателни дела с участието на непълнолетни, получават предложения от регионалния училищен съвет (градския училищен съвет за Виена) и членовете на областното правителство, на което е поверено благосъстоянието на младежите най-късно през септември на всяка втора година. Предложенията трябва да съдържат общо около три пъти повече хора, отколкото се изисква според очаквания брой на делата, ако всички съдебни заседатели са призовани да служат в рамките на пет дни в годината. Предложенията трябва да включват име и фамилия, дата на раждане, длъжност и домашен адрес на посочените лица.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

Съдебните заседатели се призовават за най-много пет делнични дни през всяка от двете години. Те обаче са задължени да продължат работата си след началото на изслушването, независимо от срока на валидност на списъка с дежурства до произнасяне на решението. На съдебни заседатели, които не се явяват в насрочено съдебно заседание без основателна причина, се налага глоба в размер до 1000 евро, отстраняват се от длъжност и от съответния списък. В допълнение, на съдебните заседатели може да бъде възложено да възстановят разходите по съдебния процес, който е бил провален в резултат на тяхното неприсъствие.

Съдебните заседатели следва да са независими в решенията си, да са обективни и да се ръководят от закона. Те имат право да бъдат информирани от професионалните съдии преди и по време на процеса, а в случай че не са, е предвидено правото им да поискат съответната информация. В хода на основното изслушване, съдебните заседатели имат право да задават въпроси на разпитваните лица (напр. свидетели, вещи лица, подсъдим), след председателя и с негово разрешение. Заедно с професионалните съдии, непрофесионалните съдии вземат решение относно вината на обвиняемия и впоследствие относно присъдата.

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

В Австрия длъжността на съдебните заседатели е почетна, без заплащане.

За да се гарантира, че съдебните заседатели няма да претърпят финансови загуби в резултат на дейността си, те имат право на възстановяване на пътни разходи и разходи за настаняване, както и на обезщетение за пропуснатото време в размер на 21,30 евро на час. Вноските за социално осигуряване и застраховка за безработица се възстановяват от съда, ако съдебният заседател загуби заплата или възнаграждение.

Изрично е предвидено, че ако съдебен заседател не изпълнява задълженията си, той/тя няма право на обезщетение.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

От изложеното по-горе може да се направи извод, че правната уредба на фигурата на съдебния заседател у нас и в Австрия има както сходства, така и различия. Тук, както и спрямо уредбата в Германия, основополагащата разлика е в начина, по който се набират кандидатите за съдебни заседатели. За разлика и от Германия, където кандидатите се номинират от различни организации и дори, макар и

да не е изрично предвидено в закона биха могли да кандидатстват и лично, то в Австрия подборът на кандидатите се прави изцяло на случаен принцип. Това именно предпоставя и другите разлики в отделните елементи като:

→ **занижена горна възрастова граница:** лица навършили 65 години не могат да бъдат включени в първоначалния списък с кандидати

→ **кратка продължителността на мандата:** мандатът на съдебните заседатели в Австрия е само 2. Макар да няма ограничения за броя на мандатите, лице, което е изпълнявало длъжността на съдебен заседател може да възрази срещу включването му в списъка за пореден двугодишен мандат.

→ **малък брой заседателните дни в годината:** съдебните заседатели в Австрия се призовават за най-много за 5 делнични дни през всяка от двете години на мандата си.

Като добра практика може да бъде открито предоставянето на информационна брошура с правата и задълженията на съдебния заседател.

С оглед на възприетия принцип за изцяло случаен подбор на съдебните заседатели, така занижените параметри следва да се оценят като оправдани и се явяват добра практика при избор на аналогичен подход за реда, по които се назначават съдебните заседатели. Към момента тези практики не могат да бъдат възприети за добри с цел имплементирането им в български условия, но същите биха били такива в случай, че се възприеме всички или част от съдебните заседатели у нас да бъдат избирани по начина, по който това се случва в Австрия.

Различният принцип, по който се определят кандидатите за съдебни заседатели в Австрия, спрямо България и дори спрямо Германия, предпоставя и разликата в сумите, които се изплащат на съдебните заседатели. Подобно на Германия, в Австрия тези суми се явяват обезщетение за пропуснатото време, но техният размер е три по-голям от този в Германия – 21,30 евро (срещу 7 евро в Германия). Този завишен

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

размер по всяка вероятност е и причината в Австрия да няма допълнителни обезщетения, аналогични на тези в Германия.

Конкретно използвани източници на информация

1. Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG) (Австрийска конституция) - <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>;
2. Strafprozeßordnung (Наказателно-процесуален кодекс) - <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>;
3. Bundesgesetz vom 25. April 1990 über die Berufung der Geschworenen und Schöffen (Федерален закон от 25 април 1990 г. относно назначаването на жури и съдебни заседатели) - <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002954>
4. Gebührenanspruchsgesetz (Закон за възнагражденията), - <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002337>;
5. Schöffen und Geschworene in Österreich, Ein Überblick, Mai 2015, Druckansicht (Accesskey D) - [file:///C:/Users/eli/Downloads/brosch%C3%BCre sch%C3%B6ffen und geschworene mai 2015.pdf](file:///C:/Users/eli/Downloads/brosch%C3%BCre%20sch%C3%B6ffen%20und%20geschworene%20mai%202015.pdf)
6. Die österreichische Justiz, Bundesministerium für Justiz, - <https://www.justiz.gv.at/>
7. The judiciary in Austria, Federal Ministry Republic of Austria Justice, Directorate for European and International Affairs, Vienna, 2021

3. РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЯ

Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес.

Съдебната система на Словения включва районни и окръжни съдилища като първа инстанция, апелативни съдилища – втора инстанция и Върховен съд.

Районните съдилища са компетентни по наказателни дела, престъпленията по които предвиждат наказание глоба или до 3 г. лишаване от свобода. Останалите наказателни дела са подсъдни на окръжните съдилища като първа инстанция.

Според чл.8 от Закона за съдилищата, участието на гражданите в упражняването на съдебната власт е почетно. В глава 7 от Закона (чл. 41 и следващите) са разписани правилата и процедурата за избор на съдебните заседатели (съдии - народни представители) в Словения. Въпреки че законът споменава непрофесионалните съдии и съдебните заседатели (в смисъл на жури) като два различни правни института, на практика в Словения е установен само един вид гражданско участие – това на непрофесионалните съдии (съдебни заседатели).

Съгласно разпоредбите на Закона за съдилищата, гражданите участват в упражняването на съдебната власт като съдебни заседатели в окръжните съдилища. Те участват в състав с професионални съдии, както следва: 1 съдия и 2-ма съдебни заседатели или 2-ма съдии и 3-ма съдебни заседатели (при престъпления, наказуеми с лишаване от свобода за 15 или повече години).

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

За непрофесионален съдия може да бъде назначен гражданин на Република Словения, който е навършил 30 години, не е осъждан за престъпление, преследвано по служба, медицински и личностно е годен да участва в упражняването на съдебната власт и активно владее словенски език.

Броят на съдебните заседатели в отделните съдилища се определя от председателя на Върховния съд на Словения със съгласието на министъра на правосъдието. Председателят на по-горния съд (апелативния съд) назначава и освобождава съдебните заседатели в окръжните съдилища, намиращи се в неговата юрисдикция. При престъпления, извършени от непълнолетни, непрофесионалните съдии трябва да имат висше образование по психология, педагогика, специална педагогика или да работят като социални работници.

Мандатът на съдебните заседатели е 5 години и те могат да бъдат преназначавани, като преди повторното назначаване, председателят на по-горния съд получава становището на председателя на компетентния окръжен съд относно предишното им изпълнение на задълженията им на съдебни заседатели.

Кандидатите за непрофесионални съдии могат да бъдат номинирани от представителните органи на общините от района на съда, в който ще упражняват функциите си, както и от организации по интереси, регистрирани и действащи в този район, с изключение на политическите партии, които не могат да номинират пряко кандидати.

От предложените кандидати председателят на по-горния съд назначава съдебните заседатели за всеки съд пропорционално на броя на жителите на общината, която е предложила кандидатите, или пропорционално на броя на членовете на организациите по интереси, които са ги предложили.

В районите, населени с коренното италианско и унгарско национално малцинство, председателят на по-горния съд трябва да назначи необходимия брой съдебни заседатели, които владеят съответно италиански и унгарски език.

Съдебните заседатели трябва да бъдат назначени преди изтичането на мандата, за който са назначени настоящите съдебни заседатели. Председателят на окръжния съд е длъжен не по-късно от 5 месеца преди края на мандата да покани представителните органи на общините и други компетентни номиниращи органи да предложат кандидати за назначаване и да определи срок, в който могат да се подават предложения. Поканата се публикува в Официалния вестник на Словения. Номиниращите органи, трябва да приложат към предложенията си доказателствата, че кандидатът отговаря на условията за назначаване.

Председателят на окръжния съд изпраща своевременно и в пълен обем подадените предложения за назначаване на председателя на по-горния съд. Ако лице, което вече е изпълнило този дълг, е предложено за съдебен заседател, то трябва да се приложи и становище относно изпълнението на задълженията като непрофесионален съдия.

Ако след изтичането на крайния срок за номиниране на кандидати са подадени твърде малко кандидатури, председателят на по-горния съд трябва да реши дали ще се наложи допълнителна покана за номиниране. В този случай не се прилага разпоредбата, според която броят на съдебните заседатели се определя пропорционално на жителите на общината или на членовете на организациите по интереси.

Ако назначаването на съдебни заседатели не е направено до края на техния мандат, предишните съдебни заседатели остават на длъжността до назначаването на съдебни заседатели от новия мандат.

Преди да встъпи в длъжност, съдебният заседател полага клетва.

Съдебен заседател може да бъде отстранен от длъжност, ако изпълнява задълженията си небрежно и нередовно. В такива случаи председателят на по-горния съд може да постанови решение за уволнение само по мотивирано предложение на председателя на окръжния съд.

Съдебният заседател носи отговорност за вреди, причинени пряко от небрежно или нередовно изпълнение на задълженията.

Законът за съдилищата предвижда, че мандатът на съдебен заседател се прекратява предсрочно в следните случаи:

1. при подаване на оставка,
2. в случай на освобождаване от гражданство,
3. ако по медицински причини лицето изгуби способността си да изпълнява задълженията на непрофесионален съдия,
4. ако лицето е бил осъдено за престъпление, което се преследва служебно.

Всеки окръжен съд води списък на съдебните заседатели. Списъкът се съхранява на хартия или в електронен вид, но винаги по азбучен ред на фамилните имена на съдебните заседатели.

Председателят на окръжния съд назначава съдебните заседатели по азбучен ред на техните фамилни имена от списъка, като взема предвид тяхната натовареност. Председателят може да не съблюдава това правило само когато за участие в съдебния процес са необходими специални знания и опит на съдебния заседател и когато заседанието е отложено и продължава със същия състав.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

Разпоредбите относно участието на съдебните заседатели в наказателното правосъдие се съдържат и в Закона за наказателното производство.

Съдебните заседатели имат същите правомощия, права и задължения като професионалните съдии, които са членове на съдебния състав, въпреки че не могат да бъдат определени за председател на съдебния състав (следователно не могат да упражняват и неговите правомощия).

Съдебен заседател не може да изпълнява задълженията на член на съдебния състав в следните случаи:

1. ако е пострадал от престъплението,
2. ако е или е бил в брачни или определени роднински отношения с обвиняемия, неговия защитник, прокурора или пострадалия или неговия законен представител,
3. ако е или е бил настойник, зависим родител, осиновител, осиновено дете, приеман родител или приемно дете на обвиняемия, неговия защитник, прокурора или пострадалата страна,
4. ако е участвал в същото наказателно дело като прокурор, адвокат, законен представител или пълномощник на пострадалата страна, или ако е бил изслушан като свидетел или експерт,
5. ако е участвал в издаването на решение на по-долна инстанция по същото наказателно дело или е участвал в издаването на решение, оспорено с жалба,
6. ако са посочени обстоятелства, които пораждат съмнение в неговата непристрастност.

Веднага щом съдебният заседател открие горните основания за отвод или ако смята, че съществува основание за отвод, той трябва да прекрати по-нататъшната си работа по съответното дело и да уведоми председателя на съда, който взема решение за изключването му и, ако изключи съдебния заседател, разпорежда делото да бъде възложено на друг съдебен заседател.

Освен това, съдебният заседател не може да се произнася по обвинение, жалба или друго правно средство за защита срещу решение, с което е взето решение по обвинение, в следните случаи:

1. ако е извършвал следствени действия по същото наказателно дело или е участвал при вземането на решение по възражение срещу обвинителния акт, или ако е водил подготвително производство като съдия по дела за непълнолетни;

2. ако по време на производството се е запознал с доказателства, които съгласно разпоредбите на Закона за наказателното производство трябва да бъдат изключени от преписката, освен ако съдържанието на доказателствата очевидно не е такова, че да повлияе на решението му,

3. ако е постановил решение за отхвърляне на признанието на обвиняемия или решение за отхвърляне на споразумението за признаване на вина.

Ако някоя от страните подаде искане за изключване, съдията по делото трябва незабавно да прекрати по-нататъшната си работа по това дело, освен ако искането е недопустимо или явно неоснователно.

Разпоредбите относно конфликтите на интереси и Кодекса на съдебната етика са задължителни за съдебните заседатели по същия начин, както за професионалните съдии.

Кодексът на съдебната етика съдържа професионални и лични етични принципи, представени като ценности и препоръки, които се основават на общоприетото мнение, че е от съществено значение съдиите, както индивидуално, така и колективно, да зачитат честта и да пазят репутацията на съдебната служба като се стремят да засилят доверието в съдебната система. Кодексът определя следните етични правила:

- *Независимост* - Съдията поддържа и защитава своята независимост и независимостта на съдебната власт и не трябва да допуска никакво посегателство, което би могло да компрометира независимото изпълнение на съдебна длъжност. При вземане на съдебни решения, съдията трябва да бъде независим от всяко външно влияние, което е вероятно да попречи на правилното разглеждане на правните позиции

или осигуряването на последователност при прилагането на закона или опазването на принципа на равенство пред него.

- *Безпристрастност* - Съдията изпълнява задълженията на съдийската длъжност безпристрастно без да позволява неговата преценка да бъде повлияна от неговите предразсъдъци или предубеждения, политически, икономически или други интереси, обществени искания или критики, или други обстоятелства, които могат да повлияят на решението му в конкретен случай.

- *Компетентност* - Съдията гарантира, че той постоянно поддържа и развива своята професионална компетентност. В едно демократично общество съдията, при изпълнение на съдебни си задължения, зачита върховенството на закона и защитава правата и свободите на всички лица еднакво (той гарантира „процесуална справедливост“). Съдията трябва да осигури ефективен спор и да постанови решение на ясен и разбираем език в разумен срок, в съответствие с приложимото законодателство. Работата на съдия става все по-взискателна, което изисква съдиите не само да са запознати с различни правни области, но и да могат да разберат средата, в която живеят. Съдията трябва да взема законосъобразни и справедливи решения (като се има предвид материалното право) и да ги обявява ясно и професионално. Следователно, от съдията се очаква да има високо ниво на компетентност в уменията да се произнася, да проявява съпричастност към страните по производство. Не само да обработва досиета, но и да разрешава спорове, да вижда не само „правно приложимите“ аргументи на страните, но и да разбира историите на хора, като човек с власт, който ги чува и уважава и ги третира неутрално и професионално, с оглед на което заслужава тяхното доверие.

- *Ангажираност* - Съдията демонстрира ангажираност в изпълнението на съдийската длъжност. Той трябва да разглежда делата, които са му възложени в разумен срок, като гарантира качеството на решенията си. Той трябва да обърне внимание на проблемите от професионална гледна точка; да отдели време за

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

правилното решаване на случая; да направи задълбочена подготовка за изслушване; да разгледа подробно фактическото състояние по делата, да се грижи да не забавя неправомерно производството. Съдията е отговорен и за ефективното прилагане на административни и професионални функции и задачи в производствата, които той води.

- *Съвместимост* - Съдията участва в дейностите, които укрепват функционирането на съдебната власт, гарантират правен напредък и развитие и допринасят за подобряване на правната система, при условие, че това не поражда съмнения относно неговата безпристрастност при вземането на решения. Целта на това да се определи какво съдиите могат или не трябва да правят в допълнение към изпълнението на техните съдебни задължения, е да се предотврати всяко влияние върху работата на съдия, която работа трябва да бъде независима и безпристрастна и да гарантира, че съдиите са изцяло ангажирани с изпълнението на съдебните функции.

- *Несъвместимост* - Съдията балансира своите лични или публични, платени или неплатени (pro bono) извънсъдебни дейности по такъв начин, че да не влизат в конфликт с професионалните му задължения или с репутацията и достойнството на съдийската професия.

- *Дискретност* - Съдията зачита принципа на професионална тайна по отношение на личната, стопанската и всяка друга информация, която му е била известна по време на изпълнението на съдебната служба. За целите на защитата на съдебната власт, съдиите не могат публично да се изразяват предварително по de jure и de facto въпроси, които са предмет на дело, по което все още не е взето окончателно решение. Съдия също е длъжен да възприеме такова отношение към висящите производства в съответствие с принципите на независимост и безпристрастност. За целите на защитата на правата на фигурата на съдията, съдиите са длъжни да запазят за себе си всичко, което научат за страните и техните de jure и de facto отношения в

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

процеса на извършване на съдебна служба и за опазване на поверителността на всяка информация, до която обществеността няма достъп.

- *Поведение* - Съдията установява и поддържа правилно и уважително отношение към колеги и участници в производството. Отношението на съдията към страните в производството и другите участници в производството трябва да се основава на осъзнаването, че всеки има право на лично достойнство и безопасност. Съдията трябва да знае, че съдебната система представлява „репресивна“ част от съвременния държавен апарат. Индивидът се обръща към съдебната система за помощ, което автоматично го поставя в положение на малоценност и безсилие, като по този начин го прави особено податлив на всяко впечатление, че тази власт, която трябва да му помогне, може да злоупотреби с положението си. Съобразявайки се с принципа за поддържане на разумен срок за съдебен процес, съдията трябва да се отнася със страните и другите участници в съдебното производство по такъв начин, че да се чувстват изслушани. В отношенията си с тях той трябва да избягва използването на стереотипи, жестове, коментари и забележки, които предполагат сексуална или друга форма на дискриминация и пренебрежителни, презрителни или саркастични забележки. В същото време той трябва да е наясно с личността на страните в процеса, техните културни, расови, национални, религиозни и други различия в общество, като гарантира равенство и зачитане на достойнството на всички участници.

- *Репутация* - Съдията защитава репутацията на съдебната власт с личен пример и трябва да избягва неподходящо поведение във всичките си дейности. Очаква се съдията да се държи по такъв начин, че да даде пример както на работното място, така и извън него. Той трябва винаги да се държи почтено и в съответствие с общоприетите стандарти и ценности. Съдията трябва да бъде учтив, интелектуално честен и открит в отношенията си с другите. Той трябва да демонстрира самодисциплина при справяне със стреса и разочарованието. Съдията също трябва да се грижи за външния си вид и да се облича по подходящ начин.

По отношение на регулацията относно конфликта на интереси, от 1992 г. насам, съдиите са задължени да декларират имуществото си въз основа на редица закони. Настоящата система за деклариране е регламентирана в чл. 41-46 от Закона за интегритет и превенция на корупцията, който е в сила от 2010 година и се прилага за държавни служители и професионални съдии. Липсва изрично уточнение, че законът касае и непрофесионалните съдии, т.е. съдебните заседатели. Независимо от това, за да се подчертае високата степен на сходство в правната уредба на България и Словения по-долу в настоящия доклад са разгледани основните параметри на този закон.

Посоченият закон закрепва в своята глава 4 (чл. 37-40) задължение за избягване на конфликт на интереси, последствия от неспазването на това задължение, процедура за установяване конфликт на интереси и изключения при приложението на главата, но не урежда декларирането на липса на конфликт на интереси за разлика от декларирането на имущество.

Със създаването на Комисия за противодействие на корупцията в Словения е централизирано получаването на декларации за имущество на служители от изпълнителната, законодателната и съдебната власт, както и за служители от местното самоуправление.

Данните за имуществото, които се декларират, включват следното:

- лична информация като име, адрес, данъчен номер;
- информация за текущата работа и работата, извършена непосредствено преди това;
- встъпване в длъжност, както и информация за всяка друга длъжност или изпълнени дейности;
- информация за собствеността или дяловете, акциите, правата на управление в дружество, частен институт или друга частна дейност, с описание на дейността и обозначение на регистрираното име или името на организацията;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- непряка собственост;
- информация за облагаемия доход съгласно закона за данък върху доходите на физическите лица;
- информация за недвижим имот;
- депозити на парични активи в банки, спестовни банки, спестявания и заеми, чиято обща стойност в индивидуална сметка надвишава 10 000 EUR;
- общата стойност на паричните средства, ако надвишава 10 000 EUR;
- видове и стойности на ценни книжа, ако по време на декларирането на активите общата им стойност надвишава 10 000 EUR;
- дългове, задължения или поети гаранции и предоставени заеми, стойността на които надвишава 10 000 EUR;
- движимо имущество, чиято стойност надвишава 10 000 евро;
- всякаква друга информация във връзка с активи, която докладващото лице желае да предостави.

Цялата горепосочена информация е обществено достъпна на страницата на Комисията за противодействие на корупцията, с изключение на информацията за облагаемия доход. Декларацията обаче не включва информация за всеки друг интерес или връзка, които могат да създадат или създават конфликт на интереси. Няма и правило, което да изисква декларации да се изготвят ad hoc, ако например съответният служител следва да разреши своевременно въпроси, от които може да има интерес.

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

Съдебните заседатели в Словения имат право на възнаграждение за участието си в съдебния процес и за възстановяване на сторените от тях разходи.

Размерът на възнагражденията са уредени в Правилника за възнаграждението и възстановяването на разходите на съдебните заседатели, според разпоредбите на

който съдебният заседател има право на възнаграждение в размер на 2 евро (бруто) за всеки половин час участие в процеса.

Веднъж годишно, Министерът на правосъдието, коригира размера на възнаграждението според средногодишния индекс на растеж на потребителските стоки на територията на страната.

В Правилника на съдилищата и в Правилника за възнаграждението и възстановяването на разходите на непрофесионалните съдии е уреден редът за възстановяване на разходите и изплащане на обезщетения. Съгласно Правилника за възнаграждението и възстановяването на разходите, на възстановяване подлежат следните разходи:

- *Пътни разходи* - включват разходите за пристигането и завръщането на съдебния заседател от мястото на неговото постоянно или временно пребиваване до седалището на съда или външното отделение на съда или мястото, където той служи като съдебен заседател. Пътните разходи се признават в размер на действителните разходи за най-евтините средства за обществен транспорт, освен ако използването на най-евтиното обществено транспортно средство ще отнеме на пътуващия повече от 2 часа на ден, предвид часа на съдебното заседание. Разходите за обществен транспорт се изчисляват според действащия ценоразпис на превозвача, при което транспортните разходи се изчисляват така, че възстановяването на сумата е два пъти по-висока от цената на еднопосочен билет. Ако няма възможност за превоз с обществен транспорт, на съдебния заседател се предоставя обезщетение за пробег за най-краткото разстояние от мястото му на пребиваване до седалището на съда или външното отделение на съда или мястото, където той изпълнява функцията на съдебен заседател. В този случай, на съдебния заседател се възстановяват паричните разходи, направени в резултат на използването на моторното превозно средство за пътуването (в т.ч. и такса за паркиране), доколкото той действително ги е претърпял. Ако

моторното превозно средство е било използвано за голям брой съдебни заседатели, възстановяването на пътните разходи може да бъде поискано само веднъж.

○ *Разходи за храна и настаняване* – съдебният заседател, който пребивава извън седалището на съда или външно отделение на съда, или ако изпълнява функцията на съдебен заседател извън мястото на съда или външен отдел на съда, има право на възстановяване на разходите за храна и настаняване.

○ *Обезщетение за заплата или пропуснати доходи* – съдебният заседател, който е нает и отсъства от работа, има право на обезщетение за заплата въз основа на издадено съдебно удостоверение. Работодателят изплаща обезщетението на съдебния заседател, а след това съдът възстановява на работодателя сумата, съответстваща на обезщетението за заплата въз основа на писмено изявление с приложени доказателства за заплата на съдебния заседател и изплатеното обезщетение. Едноличен търговец или лица, които самостоятелно извършват дейност като редовна професия, имат право на обезщетение за пропуснати доходи в размер, определен от съда според средните дневни доходи в съответната професия в зависимост от времето на изпълнение на функцията на съдебен заседател.

Извършените разходи се възстановяват след подаване на искане от страна на съдебния заседател, веднага след изслушването, по което искане се произнася председателят на съда.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

От изложеното по-горе може да се направи обоснованият извод, че е налице висока степен на сходство в правната уредба на фигурата на съдебния заседател у нас и в Словения.

Аналогично на Германия, и за разлика от България, в Словения съдебните заседатели също се номинират, а не кандидатстват лично. Номинации се правят от

общинските съвети и от организации по интереси, регистрирани и действащи в съответния район.

Другите конкретни разлики, които се открояват, също както и в Германия, са в следните насоки:

→ По отношение на **долната и горната възрастови граници**: в Словения е силно завишена долната възрастова граница – 30 години (срещу 25 в Германия и 21 у нас), но пък за сметка на това няма горна възрастова граница.

→ **Продължителността на мандата**: мандатът на съдебните заседатели в Словения, подобно на този в Германия е 5 години, т.е. с една година по-дълъг от мандата на българските съдебни заседатели;

→ **Броят на мандатите**: и в Словения, подобно на Германия, липса изрично ограничение за броя на мандатите на съдебните заседатели.

С оглед на горното и тук важи в пълна сила направената по-горе за Германия констатация, че липсата на горна възрастова граница, удълженият мандат и липсата на ограничение за броя мандати могат да бъдат възприети като добри практики, приложими в сегашните български условия за целите на осигуряване на реално обществено участие в правораздаването.

По отношение на **етичните правила и принципи**, от които се ръководят съдебните заседатели в Словения при сравнението им с въведените у нас такива, може да се заключи почти пълно сходство, като в хода на изпълнението на Дейност 3 от обществената поръчка, при изготвянето на предложения за актуализиране на Етичните принципи и правила за поведение на съдебните заседатели, същите ще се вземат предвид.

Що се касае до **заплащането на възнаграждения на съдебните заседатели**, правилата в Словения до голяма степен възпроизвеждат възприетия и от Германия

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

подход в частност по отношение на допълнителния финансов стимул под формата на обезщетение за пропуснат доход.

Съдебните заседатели в Словения, както и у нас, получават възнаграждение за изпълнение на функциите си и произтичащите от тях задължения на принципа на почасово определена сума. В конкретният случай тази сума е в по-нисък размер в сравнение с България и Германия (2 евро за ½ час, съответно 4 евро за 1 час). Аналогично на Германия обаче, и за разлика от България, съдебният заседател в Словения получава също така и обезщетение за пропуснатия от него доход. Това обезщетение е в размер на неговото реално трудово възнаграждение като възприетият принцип е, че работодателят заплаща на съдебния заседател пълна заплата за дните, в които същият е заседавал, но в последствие тази сума му се възстановява от съда. Лицата, които са самонаети получават обезщетение за пропуснати доходи в размер, определен от съда според средните дневни доходи в съответната професия в зависимост от времето на изпълнение на функцията на съдебен заседател.

Ето защо, с пълна сила важат констатациите, направени по-горе в настоящия доклад по отношение на Германия, а именно, че за целите на гарантиране на реалното обществено участие в правораздавателния процес по наказателни дела може да се помисли в насока за въвеждане на допълнителни обезщетения или социални придобивки (в хода на изпълнение на Дейност 3 от обществената поръчка при формиране на предложенията за усъвършенстване на института на съдебните заседатели, ще бъдат отчетени и взети предвид такива възможности).

Конкретно използвани източници на информация

1. ZAKON o sodiščih (ZS), Закона за съдилищата (Държавен вестник на Република Словения, № 94/07, 45/08, 96/09, 86/10, 33/11, 75/12, 63/13, 17/15, 23/17, 22/18, 16/19, 104/20 и 203/20) - <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO332>;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

2. Sodni red (Uradni list RS, št. 87/16 in 127/21) - Правилник за съдилищата в Словения - <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DRUG4076>;

3. Pravilnik o nagradi in povračilu stroškov sodnikom porotnikom No. 88/01 and 79/08), Правилник за възнаграждението и възстановяването на разходите на съдиите - народни представители - <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=NAVO516>;

4. Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Закон за наказателното производство (Официален вестник на Република Словения, No 32/12, 47/13, 87/14, 8/16, 64/16, 65/16, 66/17, 154, 22/19, 55/20, 89/20, 191/20, 200/20 и 105/21 - <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO362>;

5. Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK), 2010 - Закона за интегритет и превенция на корупцията - https://europam.eu/data/mechanisms/COI/COI%20Laws/Slovenia/2.%20Integrity%20and%20Prevention%20of%20Corruption%20Act%20of%202010_SLO.pdf;

6. Ethics and integrity commission, code of judicial ethics, Ljubljana, April 2016, Amended and updated version of January 2017 - http://www.sodni-svet.si/images/stories/Kodeks_sodniske_etike_komentar_ang_sept_2017.pdf

7. https://e-justice.europa.eu/16/BG/national_justice_systems?SLOVENIA&member=1;

8. <https://europam.eu/?module=legislation&country=Slovenia>.

9. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors (Превенция на корупцията по отношение на народни представители, съдии и прокурори), publication 30 May 2013; Greco Eval IV Rep (2012) 1E - https://www.legislationline.org/download/id/5208/file/GrecoEval420121_Slovenia_EN.pdf.

4. СЛОВАШКА РЕПУБЛИКА

Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес.

Правораздаването в Словашката република се извършва от обикновените съдилища и Конституционния съд.

Системата на обикновените съдилища включва районни съдилища, окръжни съдилища, Върховен съд и специален наказателен съд.

Производството по наказателни дела пред първа инстанция се осъществява от районните съдилища, а в отделни случаи и от окръжните съдилища.

Компетентни като втора инстанция са окръжните съдилища.

Съгласно § 11, т. 1 от Закона относно съдилищата от 9 декември 2004 г., съдебната власт се осъществява от съдии, а по наказателни дела - и от съдебни заседатели в предвидените в закона случаи. Съгласно § 3 и § 4 от Закона за съдиите, съдебните заседатели имат равен глас с този на съдиите във връзка с постановяването на решения.

Законът предоставя на съдиите и съдебните заседатели защита срещу неоторизирана намеса в тяхната дейност. Съгласно чл. 148 ал. 4 от Конституцията на Словакия, съдебните заседатели не могат да бъдат преследвани за правно становище, изразено в решение, дори след прекратяване на длъжността им, освен ако не е извършено престъпление. Това обаче не изключва носенето на дисциплинарна отговорност.

Съдебните заседатели участват в производството по наказателните дела само в районен съд като първа инстанция, в състав с професионален съдия и 2-ма съдебни заседатели.

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

Само лице, отговарящо на следните критерии, може да бъде избрано за съдебен заседател:

- да е навършило 30 години към деня на избора;
- да е дееспособно и медицински способно да изпълнява ролята на съдебен заседател;
- да не е осъждано за умишлено престъпление, което обстоятелство се доказва със свидетелство за съдимост;
- да има постоянно местожителство на територията на Словашката република;
- да е дадено положително становище относно назначаването му за съдебен заседател.

Съдебните заседатели се избират от общинските съвети в областта на компетентния съд измежду гражданите, които имат постоянно местожителство или работят в района на съда и които са предложени от съответните местни органи (кметове). Общинският съвет изисква от председателя на компетентния съд становище относно избора на конкретния кандидат. На избраното за съдебен заседател лице се издава удостоверение.

Съдебните заседатели се избират за срок от 4 години и могат да бъдат преизбирани. Въпреки това, ако е необходимо, функцията на съдебния заседател

продължава дори след изтичането на този срок, докато решението по висящото дело стане окончателно.

Съдебен заседател може да бъде отстранен от длъжност от общинския съвет по предложение на председателя на компетентния съд ако:

- е нарушил сериозно задълженията си на съдебен заседател;
- престане да отговаря на условията за изпълнение на функцията на съдебен заседател.

Изпълнението на длъжността на съдебния заседател се прекратява в деня на влизане в сила на решението, с което съдебният заседател е осъден за умишлено престъпление, лишен от правоспособност или чиято правоспособност е била ограничена.

Функцията на съдебен заседател се прекратява и при неговата смърт, както и в последния ден от месеца, в който съдебният заседател е навършил 65 години. Дейността му обаче продължава дори след изтичането на този срок до приключване на делото, в което той е съдебен заседател.

Съдебният заседател може да подаде оставка, като тя влиза в сила след изтичане на 3 календарни месеца след месеца, в който известието за оставка е получено от председателя на съда.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

След назначаването си, съдебните заседатели полагат клетва.

Съдебните заседатели могат да изпълняват своята функция за максимум 12 работни дни за една календарна година, освен ако не са необходими повече дни поради естеството на въпроса.

Във връзка с изпълнението на функцията им, съдебните заседатели имат право да ползват съответната литература и правни разпоредби, необходими за правилното изпълнение на правомощията им, както и да ползват безплатно съдийска тога.

Съдебен заседател, който е бил уведомен най-малко десет дни предварително за задължението си да присъства на заседанието на съда и не е извинил отсъствието си своевременно поради наличието на уважителна причина, е длъжен да компенсира държавата за щети, като възстанови съответните разходи. Обезщетението за щети се налага на първа инстанция от председателя на съда, в който съдебният заседател изпълнява своята функция. Решението може да бъде обжалвано пред съответния апелативен съд.

В § 147, т. 2 и т. 3 от Закона за съдиите са уредени правилата, които се отнасят за етичните принципи при поведението на съдебните заседатели, а именно:

Съгласно общото правило, съдебните заседатели са длъжни да изпълняват съвестно своите професионални и граждански задължения, да се въздържат от всичко, което би могло да наруши достойнството на длъжността или да застраши независимостта, безпристрастността и справедливото вземане на решения. Съдебните заседатели трябва да пазят в тайна фактите, които са научили по време на изпълнение на задълженията си, дори след прекратяване на длъжността им, освен ако не са освободени от задължението за поверителност.

По отношение на уредбата относно конфликта на интереси, в Република Словакия липсват разпоредби относно института на съдебните заседатели. В Словакия действа Закон № 357 от 2004 г. за защита на общественения интерес при изпълнение на функциите на държавни служители, според разпоредбите на който съдебните заседатели не са включени в обхвата на действието му. Видно от Доклади за състоянието на Република Словакия във връзка с превенция на корупцията по отношение на народни представители, съдии и прокурори, изготвени от ГРЕКО (Greco), последният от които е приет на 29.10.2020 г. и публикуван на 03.02.2021 г., започналата

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

реформа по отношение актуализиране на принципите на съдебната етика и борбата с корупцията, вкл. съществуващата към момента система за деклариране на активи, се отнасят само за професионалните съдии.

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

Съдебните заседатели имат право на възнаграждение и обезщетение във връзка с изпълнението на функциите си. Обезщетенията се предоставят от държавата чрез администрацията на компетентния съд. Конкретни разпоредби във връзка с обезщетенията на съдебните заседатели са уредени в Постановление 599/2002 на Министерство на правосъдието за обезщетяване изпълнението на функцията на съдебен заседател. Съгласно постановлението обезщетения се изплащат за:

- *Пропуснати доходи* – Назначените на трудово правоотношение или приравнените към него лица, имат право на обезщетение за заплата в размер на средните доходи по време на изпълнението на тяхната функция. Съдебен заседател, който не се намира в трудово правоотношение или в друго правоотношение, приравнено на трудово, но който е ангажиран или по друг начин е нает, има право на обезщетение за загуба на доходи за изпълнение на функцията на съдебен заседател в размер на максимум 2,66 EUR на час или 21,25 EUR на работен ден. Основата за изчисляване на обезщетението за пропуснати доходи е данъчната основа на доходите на физическите лица. Обезщетението за пропуснати доходи се изчислява на базата, разделена на максималния брой работни часове, установени за календарна година за служители, които се намират в трудово правоотношение. Обезщетението за пропуснати доходи се изплаща след представяне на доказателства за загубата на доходи в резултат на изпълнение на функцията (обикновено с данъчна декларация или удостоверение от работодателя). Ако размерът на пропуснатите доходи не може да бъде определен по начина, предвиден в Постановление 599/2002 на Министерство на

правосъдието, съдебният заседател има право на обезщетение за пропуснати доходи в размер на 1,33 евро на час, но максимум 10,63 евро на работен ден.

○ *Извършените парични разходи* - Паричните разходи, направени при изпълнение на функцията на съдебни заседатели или при изпълнение на други задължения, свързани с тази функция, се възстановяват при условията и в размера, предвидени в Закона за обезщетението при пътуване.

Съдебните заседатели имат право на възнаграждение за изпълнение на дейността си в размер на 5 EUR за всеки ден от изпълнението на дейността.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

Видно от гореизложеното, уредбата на правния институт на съдебния заседател в Словакия е доста сходна с тази в Словения, което обуславя и идентични изводи по отношение на приложимостта на идентифицираните добри практики. В частност като такива следва да се открият

→ Липсата на изрично ограничение за броя на мандатите на съдебните заседатели;

→ Заплащането на обезщетение за пропуснати доходи (с посочените вече условия по отношение на тази практика).

Конкретно използвани източници на информация

1. ÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY № 460/1992 Zb., Časová verzia predpisu účinná od 01.01.2021 do 31.12.2022, Конституция на Словашката република - <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/#ustavnyclanok-125.odsek-1>;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

2. Zákon o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov № 757/2004 Z. z., Закон за съдилищата от 9 декември 2004 г. - <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/757/20210101>;

3. Zákon o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov № 385/2000 Z. z., Закон № 385/2000 Coll. за съдите - <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/385/20210801>;

4. VYHLÁŠKA o náhradách za výkon funkcie prísediaceho № 599/2002 Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, Постановление 599/2002 на Министерство на правосъдието за обезщетяване изпълнението на функцията на съдебен заседател - <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/599/>;

5. Zákon č. 283/2002 Z. z. o cestovných náhradách, Закон за обезщетението при пътуване - <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-283>;

6. Ústavný Zákon o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov № 357 z 26. mája 2004 Закон № 357 от 2004 г. за защита на общественя интерес при изпълнение на функциите на държавни служители - https://europam.eu/data/mechanisms/COI/COI%20Laws/Slovakia/2.%20Law%20No.%20357%20of%202004_SLO.pdf;

7. FOURTH EVALUATION ROUND, Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors, SECOND ADDENDUM TO THE SECOND COMPLIANCE REPORT SLOVAK REPUBLIC, GrecoRC4(2020)14, Adoption: 29 October 2020, Publication: 3 February 2022, Доклад за състоянието на Република Словакия във връзка с превенция на корупцията по отношение на народни представители, съдии и прокурори, изготвен от ГРЕКО (Greco), приет на 29.10.2020 г. и публикуван на 03.02.2021 г. - <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a1417a>;

8. https://e-justice.europa.eu/16/BG/national_justice_systems?SLOVAKIA&member=1;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

9. Интернет страница на Министерство на правосъдието на Република Словакия

- <https://www.justice.gov.sk/Stranky/default.aspx>;

10. <https://europam.eu/?module=legislation&country=Slovakia>;

5. РЕПУБЛИКА ЕСТОНИЯ

Обща информация за съдебната система и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес.

Съдебната система на Естония се състои от три нива съдилища.

Окръжните и административните съдилища са първоинстанционни. В Естония има четири окръжни и две административни съдилища. Окръжните и административните съдилища са разделени на съдебни отделения.

Апелативните съдилища са съдилища на втора инстанция, които разглеждат жалби, подадени срещу решения, постановени от първоинстанционните съдилища. В Естония има две апелативни съдилища.

Върховният съд е най-висшият съд и разглежда касационни жалби срещу решения на втора инстанция.

Съгласно Закона за съдилищата съдебни заседатели (непрофесионални или т.нар. народни съдии) участват в правораздавателния процес в окръжните съдилища.

Броят на народните съдии – заседатели във всеки окръжен съд се определя от министъра на правосъдието, с одобрението на Съвета за администрация на съдилищата, след като се получи и разгледа становището на пълния състав на окръжния съд.

При правораздаването съдебният заседател има равни права с професионалния съдия.

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

За съдебен заседател може да бъде назначен дееспособен естонски гражданин на възраст от 25 до 70 години, който пребивава в Естония, владее естонски език на ниво С1, предвидено в Закона за езиците или съответно ниво, и е с подходящ морален характер за дейността на народен съдия – заседател.

Не може да бъде назначен за съдебен заседател:

- лице, което е осъдено за престъпление;
- лице, което е обявило фалит;
- лице, което не е подходящо поради здравословното си състояние;
- лице, което има постоянно пребиваване, т.е. местоживеене, чиито адресни данни са вписани в регистъра на населението, по-малко от една година на територията на местната власт, която представя лицето като кандидат за съдебен заседател;
- лице, което е на служба в съд, прокуратура или полиция;
- лице, което е на служба във въоръжените сили;
- адвокат, нотариус или съдебен изпълнител;
- член на правителството на републиката;
- член на селска община или градско управление;
- президентът на републиката;
- член на Riigikogu (парламента на Естония).

Лице, което е обвинено в престъпление, не може да бъде назначено за съдебен заседател по време на наказателното производство.

Съдебните заседатели се назначават за срок от 4 години, като не могат да бъдат назначавани за повече от два последователни мандата.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Председателят на окръжния съд уведомява местния съвет за прекратяване на мандата на съдебния заседател най-малко четири месеца преди прекратяването на правомощията му. Ако по време на съдебно производство правомощието на съдебен заседател се прекрати, той или тя продължава да изпълнява задълженията си до решаване на въпроса в съда.

Правомощията на съдебен заседател се прекратяват предсрочно при възникване на някоя от хипотезите за несъвместимост или по искане на лицето с посочена основателна причина. Решението за предсрочното прекратяване на правомощията се взима от Комисията, която взима решение за назначаване на съдебния заседател по предложение на председателя на окръжния съд.

Процедура за избор на кандидат за съдебен заседател протича по следния начин: Всеки член на съвет на местната власт може да представи кандидати за съдебен заседател. Съветът на местната власт избира кандидатите за съдебни заседатели. Председателят на окръжния съд определя броя на кандидатите за съдебни заседатели, които ще представи всеки съвет на местната власт в териториалната юрисдикция на съда. Броят на кандидатите за съдебни заседатели е пропорционален на съотношението на броя на жителите на територията на местната власт и броя на жителите в териториалната юрисдикция на съда. Съветът на местното самоуправление представя списък на кандидатите за съдебни заседатели в окръжния съд най-малко два месеца преди прекратяване на правомощията на съдебните заседатели. В списъка се посочват името, личният идентификационен код, адресът, мястото на работа и длъжността или областта на дейност на кандидата за съдебен заседател. Списъкът с кандидати за съдебни заседатели се публикува в официалното издание *Ametlikud Teadaanded* (Държавен вестник) най-малко два месеца преди прекратяване на правомощията на назначените по-рано заседатели. Съветът на местната власт представя списъка за публикуване. Името, личният идентификационен

код, мястото на работа и длъжността или сферата на дейност на кандидат за съдебен заседател се публикуват. Всеки има право да оспори назначаването на кандидат за съдебен заседател в качеството си на такъв пред комисията за назначаване на съдебни заседатели на окръжния съд. Съобщение относно правото и процедурата за оспорване се публикува заедно със списъка на кандидатите за съдебни заседатели в официалната публикация в Ametlikud Teadaanded.

Съдебните заседатели се назначават на длъжност измежду кандидатите за съдебни заседатели от комисията за назначаване, чийто състав се утвърждава от председателя на съда. Комисията за назначаване на съдебни заседатели се състои от председателя на окръжния съд, съдия, избран от целия съдебен състав, и управителя на всеки съд в териториалната юрисдикция на окръжния съд или представител, назначен от управителя на съда измежду съдиите. Председателят на съда е председател на комисията. Комисията има кворум, ако присъстват над половината от членовете на комисията, включително председателят на комисията. Комисията взема решение с мнозинство от гласовете на присъстващите членове. Председателят на комисията има решаващия глас при равно разпределение на гласовете. Комисията назначава за съдебни заседатели определения за съда брой лица измежду кандидатите за народни съдебни заседатели.

При назначаване на съдебни заседатели, комисията разглежда пригодността на кандидата, мотивираните възражения, подадени срещу кандидата, и следва принципа, че съдебните заседатели са лица от различен пол и възраст, от различни социални групи и упражняващи различни дейности.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

Съдебните заседатели полагат клетва пред пълния съдебен състав.

Съдебните заседатели се включват в съдилищата, за да участват в правораздаването, така че участието им да е еднакво, доколкото това е възможно. Ако съдебен заседател не може да участва в съдебно заседание той/тя трябва да посочи уважителна причина и незабавно да уведоми съда за това, като в тези случаи в заседанието се включва друг съдебен заседател.

Съдебните заседатели имат още и следните задължения, присъщи и за професионалните съдии:

- да изпълняват служебните си задължения безпристрастно и без личен интерес и да се съобразяват със служебните интереси и извън службата;
- да се държат безупречно на служба и извън службата и да се въздържат от действия, които могат да навредят на репутацията на съда
- да спазват изискванията на Закона за публичната служба при изпълнение на своите задължения;
- да не разкриват информация, която му стане известна в съдебно заседание, проведено при закрити врати;
- да не разкрива дискусии, които се провеждат в момента на вземане на решението, като това задължение важи за неопределен срок и остава в сила и след прекратяване на службата.

Срещу съдебен заседател могат да бъдат повдигнати наказателни обвинения по време на мандата му само със съгласието на председателя на окръжния съд в неговата или нейната териториална юрисдикция.

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

Размерът на възнаграждението, което се заплаща на съдебните заседатели и процедурата за изплащане се определят с Наредба на министъра на правосъдието, като този размер не може да бъде намаляван.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

На съдия - народен представител, участвал в правораздаването в съдебно заседание се изплаща възнаграждение в размер на 38 крони за час (около 4.75 лева). Ако възнаграждението на съдебния заседател за един ден участие в правосъдието се окаже по-ниско от средната му дневна заплата на работното място, разликата се възстановява от бюджета на съда.

На съдебния заседател се изплаща и обезщетение за разноски, свързани с участието му в правораздаването. Ако съдебно заседание се провежда извън мястото на изпълнение на работата, посочено в трудовия договор на съдебния заседател или местожителството на неработещ съдебен заседател, пътните разноски се възстановяват от бюджета на съда. В случай на непрекъснато съдебно заседание, продължило повече от един ден, на съдебния заседател се възстановяват също така и разходи за квартира и дневни разходи. Максималното обезщетение за разходите за настаняване на съдебен заседател не може да надхвърли 300 крони (около 37,50 лв.) на ден. Тези разходи се възстановяват въз основа на съответните платежни документи. Дневните разходи, които се възстановяват на съдебния заседател са в размер на 80 крони (10 лева).

Съдебният заседател има право и на обезщетение на сторените пъти разходи в размер на цената на билет от най-ниския клас на превозно средство за градски транспорт до мястото на съдебното заседание и за обратно пътуване до постоянно място на работа или пребиваване въз основа на представени билети.

Съгласно Регламент на Правителството на Република Естония № 453 от 22 декември 2000 г. обезщетенията за разходи, свързани с участието в правораздаването на съдия - народен представител не се облага с данък върху дохода.

Работодателите са длъжни да освободят съдебния заседател от работа за времето на неговото или нейното участие в производството.

Ако дадено лице е убито при изпълнение на задълженията си на съдебен заседател, държавната пенсия за преживяло лице, която се изплаща на всеки неработоспособен член на семейството, издържан от съдебния заседател, се увеличава с 20 на сто.

Частта от пенсията на съдебния заседател, която надвишава държавната пенсия или не е покрита от държавна пенсия, се изплаща от допълнителни средства от държавния бюджет.

На съдебните заседатели се изплаща и пенсия за неработоспособност, в случай, че за лицето се установи, че има трайна загуба на работоспособност.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

Видно от гореизложеното, уредбата на правния институт на съдебния заседател в Естония също е сходна с тази у нас, като следва да се вземе предвид вече направеното уточнение, че и в Естония, както и в другите анализирани държави, лицата за съдебни заседатели се номинират.

В Естония, както и у нас, мандатът на съдебните заседатели е 4 години като е въведено ограничение за повече от два последователни мандата.

Като добри практики, годни за имплементиране в български условия може да се открият вече идентифицираните и за други държави:

- по-висока горна възрастова граница – 70 години;
- заплащането на обезщетение за пропуснати доходи, което в конкретния случай в Естония е под формата на доплащане на разликата между определеното почасово възнаграждение за съдебния заседател и неговата

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

реална средна дневна заплата на работното място, в случай, че същата е по-висока (с посочените вече условия по отношение на тази практика).

Конкретно използвани източници на информация

1. Закон за съдилищата - <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/502022021001/consolide>
2. Наредба за размера и процедурата за заплащане на суми на съдебни заседатели - <https://www.riigiteataja.ee/akt/129052018017>

6. ЧЕШКА РЕПУБЛИКА

Обща информация за съдебната система в Чехия и участието на съдебни заседатели в правораздавателния процес.

Съдебната система в Чешката република се състои от Конституционния съд (Ústavní soud České republiky) и системата на обикновените съдилища.

В системата на обикновените съдилища са включени Върховният съд (nejvyšší soud), Върховният административен съд nejvyšší správní soud), висшите съдилища (vrchní soudy), окръжните съдилища (krajské soudy) и районните съдилища (okresní soudy).

Районните съдилища действат като съдилища от първа инстанция.

Окръжните съдилища постановяват решения в случаите, описани в Закона за съдебното производство, като съдилища от втора инстанция по дела, по които е постановено решение на първа инстанция от районните съдилища, попадащи в териториалната компетентност на въпросните окръжни съдилища и като съдилища от първа инстанция в случаите, описани в Закона за съдебното производство;

Висшите съдилища постановяват решения в случаите, описани в Закона за съдебното производство, като съдилища от втора инстанция по дела, по които е постановено решение на първа инстанция от окръжните съдилища, попадащи в териториалната компетентност на въпросните висши съдилища;

Съдебните заседатели участват в правораздавателния процес както в районния, така и в окръжния съд.

Критерии и процедури за избор/подбор и за отказ/отстраняване от длъжност на съдебни заседатели.

Съгласно Закон относно съдилищата, съдиите, съдиите - народни представители (съдебните заседатели) и държавната администрация на съдилищата и относно изменението на някои други закони (Закон за съдилищата и съдиите), длъжността съдия или съдебен заседател може да се заеме от лице, което е гражданин на Чешката република, дееспособен е и с добра репутация или ако неговият опит и морални качества гарантират, че той ще изпълнява своята функция правилно, ако в деня на назначаване е навършил най-малко 30 години и ако се съгласява да бъде назначен за съдия или съдебен заседател. Условието за добра репутация не е изпълнено от лице, осъдено за престъпление, освен в случаите, в които то не се счита за осъдено съгласно специална правна уредба или решение на президента на републиката.

Длъжността съдебен заседател е публична длъжност. Длъжността на съдебен заседател не е съвместима с длъжността на член на Камарата на парламента, както и с други дейности, предвидени от закона.

Съдебните заседатели се избират на длъжност за срок от 4 години.

Съдебните заседатели към районните съдилища се избират от общинските съвети в района на съответния районен съд.

Съдебните заседатели към окръжните съдилища се избират от областните съвети, чиято територия е поне частично в района на съответния окръжен съд.

Кандидатите за длъжността на съдебен заседател се предлагат от членове на съответния съвет. Съветът изисква становището на председателя на компетентния съд относно предложените кандидати.

Броят на съдебните заседатели, които ще бъдат избрани за районен или окръжен съд, се определя от председателя на съответния съд. При определяне на

броя на съдебните заседатели се прилага общото правило, отделните съдебни заседатели да не заседават повече от 20 дни в една календарна година.

Ако в района на съответния съд има няколко съвета или ако района на съответния съд включва територията на няколко региона, председателят на съда определя необходимия брой заседатели отделно за отделните съвети, като се взема предвид населението на съответната община, нейния градски район, регион или част от територията в района на съда.

Съдебният заседател започва да изпълнява своята функция от деня, следващ деня на полагане на клетва, или от деня на избора, в случаите на преизбиране, в която хипотеза не се дължи полагане на клетва. Удостоверението за избор се издава от председателя на съответния съд.

Органът, който е започнал наказателното производство срещу съдебен заседател, информира председателя на съответния съд и съвета, избрал съдебния заседател.

Дейността на съдебния заседател се прекратява:

- а) след изтичане на мандата, за който е избран,
- б) на датата на влизане в сила на решението, с което е осъден за престъпление, извършено умишлено или с което е осъден на лишаване от свобода за престъпление, извършено по непредпазливост,
- в) в деня на влизането в сила на решението, с което съдебният заседател е бил поставен под правно ограничение
- г) в деня, в който съдията е загубил гражданство на Чешката република,
- д) със смъртта или датата на влизане в сила на решението, обявяващо съдебния заседател за мъртъв.

По предложение на председателя на съда, съдебен заседател може да бъде отстранен от длъжност от съвета, който го е избрал, ако

- а) е допуснал сериозно нарушение на задълженията си;

б) е престанал да отговаря на условията за заемане на длъжността,
в) здравословното му състояние не му позволява да изпълнява задълженията си правилно.

Преди да вземе решение за отстраняване на съдебния заседател от длъжност, съветът се допитва до него за мнение.

Съдебният заседател може да подаде оставка. Дейността на съдебния заседател се прекратява в деня, следващ деня, в който съобщението на съдебния заседател за оставка е предадено на съвета, който го е избрал на длъжността.

Съдебният заседател може временно да бъде освободен от задълженията си, ако:

а) срещу него е започнало наказателно преследване, до окончателното прекратяване на наказателното следствие,

б) е подадена жалба - до излизане на решение по жалбата.

Председателят на съответния съд взема решение за временно освобождаване от изпълнението на функцията на съдебен заседател. Временно освобождаване от изпълнението на функцията на съдебен заседател се извършва в деня, в който му е връчено решението за временно освобождаване, освен ако в решението е посочена по-късна дата.

Права и задължения на съдебните заседатели, в т.ч. спазване на етични норми и недопускане на конфликт на интереси.

Съдиите и съдебните заседатели са независими при изпълнение на своите задължения и са обвързани само от закона. Те са длъжни да го тълкуват съобразно знанието и съвестта си и да вземат решения в разумен срок без забавяне, безпристрастно и справедливо и въз основа на факти, установени в съответствие със закона.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Никой не трябва да нарушава или заплашва независимостта и безпристрастността на съдиите и съдебните заседатели.

Съдията и съдебният заседател са длъжни да изпълняват своята функция съвестно и при изпълнение на функцията и в гражданския живот да се въздържат от всичко, което би могло да наруши достойнството на съдийската функция или да застраши доверието в независими, безпристрастни и справедливи съдебни решения. Съдията е длъжен да подаде сигнал при наличие на личен интерес, дейност, имущество, доходи и пасиви съгласно специална правна уредба, което обаче не е предвидено и за съдебните заседатели.

С цел да се гарантира независимостта и безпристрастността на упражняването на съдийската функция, съдията и съдебният заседател по-специално:

а) е длъжен да насърчава и защитава независимостта на съдебната власт и нейната добра репутация,

б) е длъжен да се държи така, че да не е причина за намаляване на доверието в съдебната власт и достойнството на съдебната служба,

в) е длъжен да откаже всяка намеса, принуда, влияние, желание или искане, които биха могли да доведат до заплаха за независимостта на съдебната власт,

г) не може при изпълнение на своите задължения да бъде повлиян от интересите на политически партии, обществено мнение и медии,

д) трябва да действа безпристрастно и да се отнася към страните или страните в производството без икономически, социални, расови, етнически, сексуални, религиозни или други предразсъдъци;

е) гарантира с поведението си, че неговата безпристрастност не е разумно поставена под въпрос.

Заплащане на възнаграждения/обезщетения/покриване на разходи.

Съдебните заседатели, които са наети на работа или са в подобни правоотношения, имат право на обезщетение за заплата в размер на средните доходи за периода, през който те изпълняват функцията на съдебен заседател, или изпълняват други задължения, свързани с тази функция. Обезщетението за заплата се осигурява от държавата.

Съдебните заседатели, които не са в трудово правоотношение, се компенсират от държавата за загуба на доходи за периода на изпълнение на функцията на съдебен заседател, или други задължения, свързани с тази функция.

Държавата компенсира съдебните заседатели за парични разходи, произтичащи от изпълнението на функцията на съдебен заседател или други задължения, свързани с тази функция.

В допълнение към обезщетението, съдебните заседатели имат право на фиксирана компенсация за изпълнение на своята функция за всеки ден от заседанието.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

Видно от гореизложеното, уредбата на правния институт на съдебния заседател в Чехия е доста сходен с тези в Словакия, Словения и Естония, поради което и могат да се открият сходни добри практики, годни за имплементиране в български условия.

Такива практики са:

- липсата на горна възрастова граница;
- липсата на ограничение на мандатите;
- заплащането на обезщетение за пропуснати доходи (с посочените вече условности по отношение на тази практика).

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Конкретно използвани източници на информация

1. Закон относно съдилищата, съдиите, съдиите - народни представители (съдебните заседатели) и държавната администрация на съдилищата и относно изменението на някои други закони (Закон за съдилищата и съдиите)
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>

7. КРАЛСТВО ШВЕЦИЯ

Наказателните дела в Кралство Швеция се разглеждат от съдилищата с обща юрисдикция.

Районните (местните) съдилища са основните първоинстанционни съдилища. Наказателните производства се разглеждат още от окръжните съдилища, които действат като въззивна инстанция и от Върховния съд, като касационна инстанция.

Съдебните заседатели участват в производствата на първа и въззивна инстанция. Съдебните заседатели (непрофесионални съдии) участват в съдебния състав по определени дела при произнасянето по фактическата и по правната страна на разглеждания казус. По наказателни дела, разглеждани от първоинстанционния районен съд, съдебният състав се състои от един професионален съдия и трима съдебни заседатели. Ако има основателна причина, броят на квалифицираните съдии може да бъде увеличен с един повече, като това важи и по отношение на броя на съдебните заседатели. Дела относно извършени престъпления, за които най-тежкото предвидено наказание е глоба или лишаване от свобода до 6 месеца, се разглеждат от един съдия. Ако на първа инстанция делото се разглежда от един съдия и трима съдебни заседатели, съдебният състав във въззивния съд се състои от трима съдии и двама съдебни заседатели.

В Кралство Швеция по делата относно „Свобода на словото“ участват съдебни заседатели като жури. Те участват в производствата относно това дали публикуваният материал е извън допустимите рамки на закона. Съдебните заседатели са девет души, като ако и двете страни са съгласни, заседанието може да бъде и без съдебни заседатели.

Съдебните заседатели се избират предварително за всеки административен окръг, като броят им се определя от Правителството или определен от него орган. Те се избират за период от четири години от политическите партии, пропорционално на гласовете за Общинския съвет за района на съответния съд (районен или окръжен). Изборът на съдебни заседатели чрез политическите партии е подложен на критики, тъй като членството в политическа партия не хармонизира с безпристрастна, неутрална и аполитична служба в съда⁷.

За съдебни заседатели се избират шведски граждани, регистрирани в общината/окръга на съда и навършили пълнолетие и нямат назначени настойници/попечители. Лицата, подали оставка като съдебни заседатели, не са длъжни да служат отново преди изтичането на четири години.

Юридически квалифицирани съдии, съдебни служители, прокурори, полицейски служители, адвокати или други лица, които са професионално ангажирани с представителството на страните в съдебни производства, не могат да бъдат назначени за съдебни заседатели.

Никое лице не може по едно и също време да бъде съдебен заседател в районен и апелативен (окръжен) съд.

Съдът по собствена инициатива проверява допустимостта на избрано лице.

Назначено за съдебен заседател лице има право да подаде оставка, като до избора на друг съдебен заседател, който да го замести, подалият оставка продължава дейността.

Когато съдебният заседател е лишен от възможност да се яви в заседание на съда, и никой друг съдебен заседател не може да се яви без излишно забавяне,

⁷ Съдебна независимост в Европа - Шведската перспектива, Джон Аденитайър, преведен от Симеон Стойчев, Екипът на Съдебно право
<https://static1.squarespace.com/static/5502d30ee4b0f063546540ec/t/5764252cff7c507e5982599e/1466180909611/pdf+Judicial+Independence+in+Europe+-+18.06.pdf>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

председателят на съда може да призове като заместник всяко лице, отговарящо на условията за избор за съдебен заседател в териториалната юрисдикция на съда.

Преди да се произнесе, съдът се събира за обсъждане. Председателят или друг съдия от състава, ако е председателствал на подготвителния етап на делото, обяснява на съдебния състав същността на спорния въпрос и приложимите правни правила. При гласуване във връзка с разискванията на съда всеки съдебен заседател има право на един глас.

За своята служба съдебните заседатели получават възнаграждение от 300 шведски крони (приблизително 40 USD) на ден, както и компенсация до 120 USD на ден за загуба на доход.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

Макар уредбата на института на съдебните заседатели в Кралство Швеция да има своите специфики (най-вече по отношение на начина на номиниране на съдебните заседатели, а именно от политическите партии, която практика няма аналог сред анализираните до тук държави), налице са и сходства с българската уредба (продължителността на мандата, ограничението за едновременно изпълнение на длъжността в районен и в окръжен съд), което предполага възможността за идентифициране на добри практики, годни за имплементиране в българските условия.

Така, например, като добри практики могат да бъдат открити липсата на горна възрастова граница за изпълнение на функциите на съдебен заседател и липсата на ограничение за броя на мандатите.

В Кралство Швеция, подобно на всички други анализирани тук държави (без Австрия), съдебните заседатели, освен възнаграждение (или обезщетение) за изпълнението на функциите си като съдебни заседатели, получават и обезщетение (компенсация) за пропуснат доход.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Конкретно използвани източници на информация

1. THE SWEDISH CODE OF JUDICIAL PROCEDURE, promulgated in 1942 (SFS 1942:740) and came into force on 1 January 1948 – <https://www.legislationline.org/download/id/858/file/28dd0388a098dbff9a8b1edac2485592.pdf>

2. Системи за избор на съдебни заседатели и непрофесионални съдии, Съюз на съдиите в България

https://judgesbg.org/oldsite/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=113&Itemid=1023&lang=bg;

3. Съдебна независимост в Европа - Шведската перспектива, Джон Аденитайър, преведен от Симеон Стойчев, Екипът на Съдебно право - <https://static1.squarespace.com/static/5502d30ee4b0f063546540ec/t/5764252cff7c507e5982599e/1466180909611/pdf+Judicial+Independence+in+Europe+-+18.06.pdf>;

4. The Swedish judicial system, Produced by the Ministry of Justice, Elanders, June 2015 - <https://www.government.se/49ec0b/contentassets/9ebb0750780245aeb6d5c13c1ff5cf64/the-swedish-judicial-system.pdf>.

8. КРАЛСТВО ДАНИЯ

Трите основни нива на датската съдебна система са окръжните съдилища (24 на брой), висшите съдилища (2 бр.) и Върховният съд. Датската съдебна система включва още и морски и търговски съд, поземлен съд, съдилищата на Фарьорските острови и Гренландия, Комисията по обжалване, специалния съд по обвиненията и ревизиите, като и Съдебен съвет по назначенията на Дания и съдебната администрация на Дания.

Дания прилага едновременно института на съдебното жури и института на съдебния заседател. Съдебните заседатели участват в наказателни дела, в които обвиняемият не се признава за виновен и прокуратурата претендира за наказание лишаване от свобода. Делата пред окръжен съд се решават от 1 съдия-магистрат и 2-ма съдебни заседатели, а делата пред висшия съд (при обжалване на присъдата) се решават от 3-ма съдии-магистрати и 3-ма съдебни заседатели. Въпросът за вината се решава от съдебните заседатели и съдиите заедно. Журито участва в наказателни производства, в които прокуратурата претендира наказание лишаване от свобода от 4 или повече години или в които обвиняемият може да бъде задържан. В окръжния съд делата се решават от 3-ма съдии-магистрати и 6 членно жури. За да бъде осъден обвиняемият, поне 4-ма членове на журито и 2-ма съдии трябва да постигнат съгласие по отношение на вината. Ако журито е участвало в процеса пред окръжния съд и решението се обжалва по отношение на въпроса за вината, висшият съд, като втора инстанция заседава в състав от 9 членно жури и 3-ма съдии.

Членовете на журито и съдебните заседатели участват във вземането на всички решения в производството. Те преценяват обстоятелствата по отношение на вината и ако признаят подсъдимия за виновен, участват в определяне на наказанието му.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Съдебните заседатели и членовете на журито са обикновени датски граждани, без юридическо образование, които изпълнявайки свой граждански дълг работят заедно с професионални съдии в наказателни производства пред окръжни и висши съдилища.

За района на съответния съд, в заседанията на който се предвижда участието на съдебни заседатели или жури, се избират лица за период от 4 години с възможност за преизбиране, считано от 1 януари, които са подходящи да изпълнят длъжността. Те се съставят от комисия към общинския съвет, състояща се от 5-ма души. Предложенията трябва да включват лица на възраст между 18 и 70 години, които имат право да гласуват на парламентарни избори и не са осъждани за тежки престъпления. Гражданите могат и сами да кандидатстват за заемане на длъжността.

Правителствените министри, адвокатите и юрисконсултите, служителите на министерството, държавни служители и служители на съдилищата, прокуратурата и полицията, пробационната служба, датската национална църква и свещениците в други признати религиозни общности, не могат да изпълняват функции на жури и съдебни заседатели.

Следните лица могат да поискат освобождаване от длъжността на съдебен заседател или член на журито:

- членовете на Фолкетинг и неговите служители;
- обслужващ военен персонал;
- митнически и пощенски служители, пожарникари и лица, заети в железниците, телеграфи и телефони;
- лекари и акушерки;
- пилоти;
- лицата навършили 60 години;
- лица, които поради здравословното си състояние или бизнес или семейни обстоятелства не са в състояние да изпълнят задълженията на съдебни

заседатели или жури без опасност за тяхното благосъстояние или непропорционално неудобство;

- лица, които са живели в район, различен от този, за който се отнася техният избор;
- лица, които за два периода са избрани за съдебни заседатели или членове на жури.

Съставените от общинските органи списъци се изпращат до висшите съдилища, които избират чрез жребий лицата необходими за всеки окръжен съд, които да изпълняват функциите на жури и съдебни заседатели. След избора на лица за окръжните съдилища от останалите в основните списъци кандидати се изтеглят и съдебните заседатели и журито, необходими за съответните висши съдилища. Председателят на висшия съд определя необходимия брой лица, които да заемат длъжността, като съобразява че от избраните лица се очаква да изпълняват функциите си в рамките на четири съдебни заседания годишно. Когато случаят изисква разглеждане на делото с участие на съдебни заседатели, тогава лицата, които ще изпълняват тази функция, както и техните заместници се избират от горната част на списъка със съдебните заседатели и членовете на журито. Съобщение за това кой е избран за съдебен заседател се изпраща до прокуратурата, както и обвиняемия и защитника поне две седмици преди главното производство, като същите имат право да възразят срещу участието на определени лица.

Съдебните заседатели и членовете на журито, които не се явят в съдебно заседание без уважителна причина се наказват с глоба.

Съгласно параграф 87 от Съдебно-процесуалния кодекс, Националният съвет за правосъдието издава акт, определящ правилата за възнагражденията и обезщетенията за пътуване на съдебните заседатели и членовете на журито. Предвид това, посочените са уредени в Заповед № 712 от 17 ноември 1987 г., последно изменена със Заповед № 1503 от 14 декември 2006 г. Съгласно разпоредбите на заповедта, на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

съдебните заседатели и членовете на журито се изплащат по 1100 датски крони (около 290 лв.) за всеки ден и 120 датски крони (около 31 лв.) за всяка нощ през която трябва да са далеч от дома си, за да изпълняват задълженията, за които са избрани.

Съдебните заседатели и членовете на журито имат право на обезщетение за престой в хотел и транспорт в съответствие с правилата, приложими за служителите в съответния щат. Обезщетението за транспорт е допустимо само ако лицето трябва да пътува повече от 3 километра, за да стигне до съда.

Ако производството се е удължило за по-дълъг период от време, председателят на съда може по изключение да присъди на съдебните заседатели или членовете на журито специално обезщетение, ако участието на лицето в производството му е причинило загуба, която значително надвишава предвиденото възнаграждение.

Изводи, обобщения и идентифициране на добри практики

Видно от изложеното, институтът на съдебните заседатели в Кралство Дания има своите сходства както с българската уредба, с така и вече разгледаните по-горе в настоящия доклад държави, което също предполага възможност за идентифициране на добри практики, годни за имплементиране в българските условия.

На първо място, прави впечатление, че и в Дания, както и в другите разгледани държави, лицата, които се включват в списъците на съдебните заседатели (и журито, с оглед спецификите на датската уредба), се номинират – в случая от комисия към общинския съвет. Това, което заслужава внимание обаче е осигурената възможност гражданите сами да кандидатстват за заемане на длъжността.

Другите добри практики, които се открояват като подходящи а имплементиране в български условия, са идентични с вече идентифицираните, а именно: **по-високата горна възрастова граница – 70 г. и липсата на ограничение за броя на мандатите.**

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

В Дания на съдебните заседатели се заплаща възнаграждение на ден (както това е възприето и в Швеция), както и допълнително обезщетение за нощуване, което е в конкретно определен размер и което е различно от възстановяването на разноските за път и нощувка.

Конкретно използвани източници на информация

1. Retsplejeloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 1284 af 14. november 2018, Съдебно-процесуален кодекс на Дания - <https://danskelove.dk/retsplejeloven> ;
2. Bekendtgørelse nr. 712 af 17. november 1987 om ydelser til lægdommere og vidner m.v., Изпълнителна заповед № 712 от 17 ноември 1987 г. - <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1987/712> ;
3. Bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om ydelser til lægdommere og vidner m.v. I bekendtgørelse nr. 712 af 17. november 1987 om ydelser til lægdommere og vidner m.v., som senest ændret ved bekendtgørelse nr. 1180 af 15. december 2000, Изпълнителна заповед за изменение на Изпълнителната заповед № 712 от 17 ноември 1987 г., последно изменена с Изпълнителна заповед № 1180 от 15 декември 2000 г. - <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2006/1503>;
4. https://e-justice.europa.eu/16/BG/national_justice_systems?DENMARK&member=1;
5. Информационна брошура - A CLOSER LOOK AT THE COURTS OF DENMARK, Published in 2015 by the Danish Court Administration - https://www.domstol.dk/media/lacbg0w5/profilbrochure_uk.pdf;
6. Информация, налична на интернет страницата на Датските съдилища, намираща се на следния линк: <https://www.domstol.dk/alle-emner/straffesag/naevningesager/>;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

7. Orientering af domsmænd og nævninger vedrørende behandling af straffesager ved Københavns Byret, Januar 2012 - <https://www.domstol.dk/media/dcdhcbmm/orientering-af-domsm%C3%A6nd-og-n%C3%A6vninge-2012.pdf>.

8. „Системи за избор на съдебни заседатели и непрофесионални съдии“, https://judgesbg.org/oldsite/images/Jury_Lay_J_Europe.pdf;

9. „Сравнително изследване на института на съдебния заседател“ от 2016 г., изготвено от Български институт за правни инициативи, в изпълнение на проект „Съдебните заседатели – активни граждани за реално участие в правосъдието“, безвъзмездно съфинансиран от Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство

(<http://www.bili-bg.org/cdir/bili-bg.org/files/%D0%A1%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%8F%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB.pdf>).

9. ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Както е изложено по-горе в настоящия доклад, в допълнение на страните членки на ЕС със сходен на българската уредба институт на съдебните заседатели, накратко са разгледани и някои отделни аспекти от института на съдебните заседатели в други страни членки на ЕС, в които се открояват по-големи и принципни разлики в уредбата. Независимо от тези разлики, доколкото институтът на съдебните заседатели във всички държави е израз на гражданското участие в правораздаването, считаме за полезно разглеждането на практиките и на тези държави с цел възможността да бъдат извлечени също добри практики, годни за имплементиране и в български условия.

ФРЕНСКА РЕПУБЛИКА⁸

Френската съдебна система предвижда следните видове първоинстанционни съдилища по наказателни дела:

Полицейски съд (Tribunal de police), компетентен да разглежда всички нарушения в състав от един професионален съдия.

Наказателен съд за леки престъпления - Tribunal correctionnelle - компетентен по отношение на престъпни деяния с по-ниска степен на обществена опасност. Това са престъпления, за които в закона се предвижда наказание не повече от десет години лишаване от свобода или глоба не по-малка от 3 750 евро.

Наказателен съд (Cour d'assises) – на който са подсъдни тежките престъпления. Тези престъпления се отнасят към най-сериозната категория престъпления, за които се

⁸ The French legal system, Edited by Ministry of Justice/2012, Code de procédure pénale, Наказателно-процесуален кодкс

(https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006098229/#LEGISCTA000006098229)

<https://www.legifrance.gouv.fr/>

<https://www.justice.fr/>

предвижда наказание лишаване от свобода, чийто срок е минимум десет години до доживотен затвор. Той също така заседава като съд за непълнолетни със съдебни заседатели, когато става въпрос за извършени престъпления от непълнолетни лица. Съдът е съставен от трима професионални съдии: председател, който е председател на отделение или редови съдия от апелативния съд и двама членове на състава (оценители), които са редови съдии от апелативния съд или съдии от окръжния съд за съответния департамент, както и 6 съдебни заседатели, които са граждани, определени чрез жребий.

Второинстанционните съдилища са Cour d'appel, както и Cour d'assises d'appel – Апелативен наказателен съд, който действа като втора инстанция на Наказателен съд (Cour d'assises). Членовете на състава се определят от наказателното отделение на Касационния съд. Апелативният наказателен съд има съдебен състав с 9 съдебни заседатели.

Съгласно френския Наказателно-процесуален кодекс, функцията на жури се упражнява от работоспособни граждани на възраст над 23 години, способни да четат и пишат на френски език, ползващи се с политически, граждански и семейни права.

За съдебни заседатели/жури се назначават само лица, които не са изпълнявали функциите на съдебни заседатели или граждански оценители през петте години, предхождащи съответната година и не са били регистрирани предходната година в годишен списък на журита или в годишен списък на граждански оценители.

Не могат да бъдат съдебни заседатели:

- o Лицата, осъждани за престъпление;
- o Лица, които са обвинени за извършване на престъпление;
- o Държавни служители и служители на ведомства и общини, освободени от своите функции;
- o Лица, лишени от правото да изпълняват публични или държавни функции;
- o Лица, обявени в несъстоятелност, които не са реабилитирани;

○ Лица, които са били включени в сесионен списък на съдебните заседатели, но не са се явили в съдебно заседание без основателна причина, в резултат на което са били осъдени да заплатят глоба или такива, които са осъдени за престъпление, наказанието на което предвижда забрана за упражняване на някои граждански права, вкл. право да упражнява съдебна функция;

○ Поставени под запрещение или настойничество, както и тези, настанени в общественоздравно заведение.

○ Заемането на длъжността жури/съдебен заседател е несъвместима с:

○ Член на правителството, парламента, Конституционния съвет, Висшия съвет на съдебната власт и Икономическия, социалния и екологичния съвет;

○ Член на Държавния съвет или на Сметната палата;

○ Магистрат;

○ Държавен служител на полицейските служби или на затвора и военната администрация на жандармерията, на активна служба.

Лица над 70 години и такива, които нямат местожителство в района на съда, в който следва да упражняват дейността, могат да поискат да бъдат освободени от задълженията на съдебен заседател.

Наличието на сериозна причина, възпрепятстваща лицето да упражнява дейността също може да бъде основание за освобождаване от задълженията. Морално възражение от светско или религиозно естество не представлява сериозна причина, способна да оправдае изключването от журито.

Списък на съдебните заседатели се съставя ежегодно в юрисдикцията на всеки разглеждащ съд, като лицата които вече са изпълнявали длъжността или са били включени в годишните списъци имат право да подадат възражение срещу включването си.

За съда в Париж списъкът включва 1700 съдебни заседатели, а за останалите юрисдикции - един съдебен заседател на 1300 жители, без обаче броят на съдебните

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

заседатели да е по-малък от 200. В зависимост от броя на съдебните заседания, с разпореждане на министъра на правосъдието, този брой може да бъде увеличен. Броят на съдебните заседатели за годишния списък се разпределя пропорционално на официалния брой на населението. Това разпределение се извършва по общини или групи общини, по заповед на префекта през април всяка година. В Париж се прави по заповед на префекта през юни между отделните райони.

Изборът на съдебни заседатели става от органите на местно самоуправление (кметът или областния управител – при групиране на общини) чрез публичен жребий от избирателните списъци на населението. В Париж тегленето на жребий се извършва във всеки район, от секретаря, назначен от кмета. Така се съставят подготвителните списъци.

Кметът има задължението да уведоми включените в списъка лица, които следва да посочат професията си. Кметът трябва да ги информира и за възможността за депозиране на възражение.

Конкретният годишен списък се съставя от отделните наказателни съдилища от специално създадена комисия, съставена от председател, 3-ма магистрати, прокурор, представител на адвокатската колегия и 5-ма ведомствени съветници.

Заседанието на комисията се свиква от нейния председател през месец септември на съответната година. Комисията изключва от списъка, лицата които не отговарят на изискванията за заемане на длъжността и се произнася по депозираните възражения. Решенията на комисията се вземат с мнозинство, а в случай на равен резултат гласуването на председателя е решаващо.

Годишният списък на журито се съставя чрез жребий сред имената, които не са изключени.

Всяка година комисията изготвя и специален списък на заместващите съдебни заседатели, при условията за избор на съдебни заседатели. Заместник-съдебните заседатели трябва да пребивават в града, където се намира наказателният съд. Броят

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

на съдебните заседатели, фигуриращи в този списък, не може да бъде по-малък от петдесет или повече от седемстотин души, като точният им брой се определя за всеки отделен съд с акт на министъра на правосъдието.

Годишният списък и списъкът със заместващите съдебни заседатели се изпращат от председателя на комисията до кмета на всяка община. Кметът е длъжен да информира, веднага щом му стане известно, председателя на съответния съд за смъртта, неработоспособността или законовите несъвместимости, които биха засегнали хората, чиито имена фигурират в тези списъци. Председателят на съответния съд е упълномощен да оттегли имената на тези лица от годишния списък и от списъка със заместващите съдебни заседатели.

Най-малко тридесет дни преди започване на съдебните заседания председателят на съответния съд или негов делегат, на публично заседание изтегля чрез жребий от годишния списък имената на 35 съдебни заседатели. Той, също така, изтегля имената на десет заместващи съдебни заседатели от списъка на заместващите съдебни заседатели. Ако от списъка се изтеглят имена на лица, които са починали или които са несъвместими с упражняваната дейност, те незабавно се заменят с други.

Най-малко петнадесет дни преди първото заседание, секретарят на съдебния състав призовава по пощата всеки от основните и заместващите съдебни заседатели. Тази покана определя датата и часа на откриване на сесията, нейната предвидима продължителност и мястото, където тя ще се проведе. Той припомня задължението за всеки гражданин, който следва да се отзове на призоваването и глобата в размер на 3750 евро, която му се налага в случай на неявяване без основателна причина. В рамките на десет дни от връчването на уведомление за налагане на глоба, съдебният заседател може да подаде възражение. При необходимост служителят може да поиска от полицията или жандармерията да намерят съдебни заседатели, които не са се отзовали на призовката, и да им ги предаде.

Съдът избира чрез жребий и 1 или повече заместващи (допълнителни) съдебни заседатели, които присъстват по време на обсъжданията, без право на участие в процеса. В случай, че един или повече от съдебните заседатели са възпрепятствани да следят производството или да участват в разискването до произнасяне на решението на съда, те се заменят с допълнителните съдебни заседатели. Замяната се извършва в реда, в който допълнителните съдебни заседатели са извикани чрез жребий.

Списъкът на сесионните съдебни заседатели, се връчва на всеки обвиняем най-късно два дни преди откриването на производството. Този списък трябва да съдържа достатъчно информация, позволяваща идентифицирането на съдебните заседатели, с изключение на тази, касаещи местожителството им. Обвиняемият или неговият адвокат първо, след това прокурорът могат да оспорват избраните съдебни заседатели. Съдийското жури се формира в момента, в който имената на шест или девет съдебни

Съдебните заседатели полагат клетва.

Те имат право да задават въпроси на обвиняемия и свидетелите с разрешение на председателя на съда. След приключване на дебатите, председателят чете въпросите, на които съдът и съдебните заседатели трябва да отговорят.

КРАЛСТВО ИСПАНИЯ⁹

По отношение на съдебната власт Кралство Испания е разделена териториално на общини, съдебни райони (partidos), региони и автономни области, като компетентни по отношение на тях са:

→ Мирови съдилища (Juzgados de Paz);

⁹ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, Органичен закон 6/1985 от 1 юли 1985 г. за съдебната власт - <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666&p=20210702&tn=1>;

Ley Orgánica 5/1995, de 22 de mayo, del Tribunal del Jurado Органичен закон № 5/1995 на съда на журито (Органичен закон на мировите съдилища) - <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-12095>;
https://e-justice.europa.eu/16/BG/national_justice_systems?SPAIN&member=1.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- Първоинстанционни съдилища с различна компетентност (търговски, наказателни, административни, социални, за непълнолетни и др.);
- Окръжни (провинциални) съдилища (Audiencias Provinciales);
- Висши съдилища на автономните области в Испания (Tribunales Superiores de Justicia);
- Национален съд (Audiencia Nacional), чиято компетентност се простира на територията на цялата страна и
- Върховен съд (Tribunal Supremo).

В Испания гражданите участват в правораздаването като жури, с оглед на което е създаден специален съд - Съд на мировите съдии (съд на журито). Съгласно Органичния закон 6/1985 за съдебната власт, мировите съдилища се откриват във всяка община, където няма първоинстанционен съд. Те разглеждат наказателни дела за определени престъпления като първа инстанция.

Съдът на журито се състои от девет съдебни заседатели и магистрат, който е член на провинциалния съд. Мировите съдии издават присъда, като първо гласуват фактите, описващи събитията. Журито определя дали фактите са доказани или не, като за да бъдат обявени за доказани са необходими поне седем гласа, когато те са против подсъдимия, и пет гласа, когато са положителни за подсъдимия. Ако при гласуването по фактите е получено необходимото мнозинство, журито пристъпва към гласуване по отношение на вината. Необходими са седем гласа за установяване на вината и пет гласа за установяване на невинността на подсъдимия. С това функциите на журито се изчерпват и те не участват при определяне на наказанието. При изпълнение на задълженията си съдебните заседатели действат в съответствие с принципите на независимост, отговорност и подчинение на закона.

Членовете на журито се назначават за срок от 4 години от съответния Висш съд след избор, направен от Общинския съвет с абсолютно мнозинство от членовете му.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Възприет е принципът, че гражданите сами кандидатстват за заемане на длъжността, но в случай че няма кандидати, тогава Общинския съвет избира такива измежду гражданите на съответния район. За мирови съдии (основни и заместващи), могат да бъдат назначени лица испански граждани, които могат да четат и пишат на испански език, упражняват пълноценно своите политически права, имат местожителство в района на съда, компетентен да разгледа делото и са физически и психически годни да изпълнят назначението. За упражняване на дейността им се заплаща възнаграждение. Подробна уредба се съдържа в Органичен закон № 5/1995 на съда на журито (Органичен закон на мировите съдилища). Преди встъпване в длъжност, мировите съдии полагат клетва.

ИТАЛИАНСКА РЕПУБЛИКА¹⁰

В Италия съществуват общи съдилища, специализирани съдилища и Конституционен съд.

Компетентни като първа инстанция са едновременно магистратският съд (Pretura), трибуналет (обикновен първоинстанционен съд - Tribunale) и съдът с непрофесионални съдии/жури (Corte di Assise). Разграничението между тези три

¹⁰ ЗАКОН за решенията на непрофесионалните съдии от 10 април 1951 г., п. 287 - <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1951-05-07&atto.codiceRedazionale=051U0287&tipoDettaglio=originario&qid=&tabID=0.2212601123462079&title=Atto%20originario&bloccoAggiornamentoBre adCrumb=true>

Фигурата на непрофесионалния съдия: необходимият баланс между прямо участие в администрирането на правосъдието и принципите, управляващи съдът. сравнение с общи правни системи)

http://elea.unisa.it/bitstream/handle/10556/3608/interventi_14_gentile.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Съдебна независимост в Европа, СЪДЕБНАТА НЕЗАВИСИМОСТ В ИТАЛИЯ: ПОД ОБСАДА, Джон Аденитайър, 21 юни 2016 г., <http://www.sadebnopravo.bg/biblioteka/2016/6/21/>

Статия на тема Обикновени граждани, които съдят за най-тежките престъпления, на II Post, от 01.03.2021 г., <https://www.ilpost.it/2021/03/01/giudici-popolari/>

Системи за избор на съдебни заседатели и непрофесионални съдии, Съюз на съдиите в България https://judgesbg.org/oldsite/index.php?option=com_k2&view=item&id=804:%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D0%B7%D0%BC-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B8%D0%B8-%D0%B8-%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B8%D0%B8&Itemid=1023&lang=bg;
https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-it-bg.do?member=1

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

първоинстанционни съдилища се състои в делата, които са им подсъдни, както и в състава, в който заседават. Магистратският съд е винаги едноличен орган, трибуналет по правило е колективен орган и се състои от трима съдии, а съдът с непрофесионални съдии правораздава по тежките криминални деяния и действия винаги като колективен орган в състав от двама съдии и шестима непрофесионални съдии (жури).

За да бъде едно лице избрано за непрофесионален съдия, то трябва да е италиански гражданин на възраст между 30 и 65 години, да има „добро морално поведение“ и да е завършил основно образование (за първоинстанционния съд) и средно образование (за апелативния съд). Непрофесионален съдия не може да бъде съдия или член на съдебната система, служител във въоръжените сили или полицията, ръководител на религиозни сдружения или организации.

В Италия непрофесионалните съдии се избират въз основа на списъци с подходящи кандидати, съставени от общините. Изборът става служебно, въз основа на официалните списъци на населението, но е възможно желаещите и сами да кандидатстват за заемане на длъжността. Кандидатстването става след известие, което общините публикуват на всеки две години. Желаещите попълват специален формуляр по образец, в който декларират, че отговарят на необходимите изисквания за заемане на длъжността. След това списъкът се изпраща от общините до компетентните за тяхната област съдилища, които ги вкарват в окончателен регистър на потенциалните непрофесионални съдии, актуализиран на всеки две години.

Изборът на непрофесионален съдия става чрез теглене на жребии в открито заседание от председателя на районния съд, едва когато има вече образувано съдебно производство. Лицата, избрани за непрофесионални съдии полагат клетва след като са избрани за длъжността. Те остават на разположение на съда за период от три месеца, през който те се считат за държавни служители и им се заплаща всеки изработен ден. Когато непрофесионалните съдии участват в съдебни заседания, те носят лента с националния флаг.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Професионалните и непрофесионалните съдии образуват един колегиум и обсъждат съвместно фактически въпроси, така и правни въпроси, като участват във формирането на присъдата с равни гласове.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

V. Обобщения, изводи и препоръки

1. От изложеното в предходния раздел може да се направи следното сравнително обобщение на отделните аспекти на института на съдебните заседатели в разгледаните страни членки на ЕС, в т.ч. и България:

Държава	Принцип на подбор	Участващи в избора органи	Възрастови граници	Мандат	Брой мандати	Възнаграждения и обезщетения
България	Лично кандидатстване	Общински съвети ОС на съдилища	21 – 68	4 г.	2 последователни в един съд	1. Възнаграждение почасово 2. Възстановяване на пътни разходи
Германия	Номиниране от общински съвети, профсъюзи, църкви, др. организации. Допустимо е, макар и не изрично предвидено и лично кандидатстване	Общински съвети Комисия от съответния съд	25 г. – 70 г.	5 г.	Без ограничение	1. Възстановяване на пътни разходи; 2. Обезщетение за разходи; 3. Възстановяване на други разходи; 4. Компенсация за пропуснатото време – почасова ставка; 5. Компенсация за загуби (пропуснати ползи) в домакинството и 6. Обезщетение за загуба на доход/лечалба.
Австрия	Случен избор от списъци	Кмет Областен административен орган Председател на съд	25 г. – 65 г.	2 г.	Без ограничение	1. Възстановяване на пътни разходи; 2. Възстановяване на разходи за настаняване 3. Обезщетение – почасова ставка
Словения	Номиниране от общински съвети, организации по интереси	Общински съвети Председател на съд	30 г. – без ограничение	5 г.	Без ограничение	1. Възнаграждение почасово 2. Обезщетение за пропуснат доход

Проект № BG05SFOP001-3.007-0001 „Осигуряване на реално обществено участие в правораздаването чрез института на съдебните заседатели“ по Административен договор № BG05SFOP001-3.007-0001-C01/16.04.2021 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Държава	Принцип на подбор	Участващи в избора органи	Възрастови граници	Мандат	Брой мандати	Възнаграждения и обезщетения
Словакия	Подбор от общински съвети	Общински съвети Председател на съд - становиче	30 г. – без ограничение	4 г.	Без ограничение	1. Възнаграждение почасово 2. Обезщетение за пропуснат доход 3. Обезщетение за извършени разходи
Естония	Номиниране от член на общинския съвет	Общински съвети Комисия от съответния съд	25 г. – 70 г.	4 г.	2 последователни	1. Възнаграждение почасово, с доплащане до средната заплата 2. Обезщетение за извършени разходи
Чехия	Номиниране от член на общинския съвет	Общински съвети Председател на съд - становиче	30 г. – без ограничение	4 г.	Без ограничение	1. Възнаграждение почасово 2. Обезщетение за пропуснат доход 3. Обезщетение за извършени разходи
Швеция	Номиниране от политическите партии	Политически партии Общински съвети	Пълнолетие – без ограничение	4 г.	Без ограничение	1. Възнаграждение – на ден 2. Обезщетение за пропуснат доход
Дания	Подбор от комисия към общинския съвет	Общински съвети Висши съдилища	18 г. – 70 г.	4 г.	Без ограничение	1. Възнаграждение – на ден 2. Обезщетение за разходи 3. Допълнително обезщетение за нощувка

Проект № BG05SFOP001-3.007-0001 „Осигуряване на реално обществено участие в правораздаването чрез института на съдебните заседатели“ по Административен договор № BG05SFOP001-3.007-0001-C01/16.04.2021 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ

2. Както вече бе изложено по-горе в настоящия доклад, във всички разгледани и анализирани страни членки на ЕС е възприет принципът, че съдебните заседатели не кандидатстват лично за заемане на длъжността, а се номинират от определени лица или се избират на случаен принцип от списък на населението на съответната община. Това е и основната принципна разлика с уредбата в България.

Както е отразено и в Техническата спецификация на обществената поръчка, у нас са констатирани няколко проблема с института на съдебните заседатели и единият от тези проблеми е ниският интерес на обществеността към ролята и функциите на съдебния заседател. В този контекст, възприемането на тази практика на другите европейски държави принципно би могла да доведе до разрешение на проблема. Ето защо, следва да бъде отправена препоръка в хода на изпълнението на Дейност 3 от обществената поръчка да бъде разгледан вариант/и, в т.ч. и подварианти, за усъвършенстване на института на съдебните заседатели у нас, чрез въвеждане на процедура по номинация и/или случаен избор. Така например, такава една процедура може да бъде въведена за някаква конкретна част от необходимия брой съдебни заседатели или алтернативно за попълване на броя в случай на липса на достатъчно кандидатури. Доколкото в хода на изпълнението на Дейност 3 от обществената поръчка е предвидено провеждането на задължителна обществена консултация с участието на заинтересованите страни, считаме за полезно подлагането на дискусия и на такива възможни варианти. Следва обаче изрично да се подчертае, че всяко едно предложение, свързано с въвеждането на процедура за номиниране или случаен избор, чрез която за съдебен заседател може да бъде избрано лице, което не е дало своето предварително съгласие за това, задължително следва да бъде съпътствана с предложения за въвеждане и на съответните механизми, които да гарантират на лицата, избрани по този начин за съдебни заседатели, че няма да претърпят по-големи вреди отколкото ще е техният граждански принос. Добри практики за такива механизми има констатирани в настоящия доклад (такива са например: определяне на кръг от

обстоятелства от различно естество, при наличието на които лицето може да поиска да бъде заличено от списъка на съдебните заседатели, определяне на по-кратък мандат, определяне на по-малко заседателни дни в годината и др.).

3. Извън горния контекст, прегледът и анализът на института на съдебните заседатели в страните членки на ЕС показва и няколко добри практики, които могат да бъдат имплементирани в българските условия, без да се променя актуалният към момента принцип за подбор на кандидатите за съдебни заседатели, които биха предпоставили възможността институтът да придобие по-атрактивен характер за гражданите. Такива практики, които биха допринесли за осигуряване на реалното обществено участие са:

➤ По-висока горна възрастова граница: в България горната възрастова граница е 68 г. От разгледаните и анализирани държави, само в Австрия горната възрастова граница е по-ниска – 65 г. В Германия, Естония, Дания и Франция горната възрастова граница е 70 г., а в Словения, Словакия, Чехия и Швеция няма изрично определена такава.

➤ По-продължителен мандат: в България съдебните заседатели се избират за срок от 4 години. Макар повечето от разгледаните държави да са избрали същият подход (Словакия, Естония, Чехия, Швеция и Дания) следва да се отбележи, че те (с изключение на Естония) нямат ограничения в броя на мандатите, за които съдебният заседател може да бъде избран. В Германия и Словения мандатът е с продължителност 5 години. Единствено в Австрия се наблюдава чувствително по-кратък мандат – 2 години, но същият може да бъде оценен като оправдан, доколкото възприетият от Австрия подход за номиниране на кандидатите почива изцяло на случаен подбор.

➤ Липса на ограничение в броя на мандатите: у нас е налице забрана за избор на съдебен заседател за повече от 2 последователни мандата в един съд. Макар тълкуването на тази разпоредба да не води до ограничение за лицата да кандидатстват след втория последователен мандат в един съд (районен) в друг съд (окръжен), налице е ограничение, което има възпиращ ефект, доколкото лицето може да има съображения да желае да бъде съдебен заседател само в районен/окръжен съд. От анализиранияте държави подобно ограничение е налице единствено в Естония. Във всички останали държави липсва ограничение на броя на мандатите.

4. Що се касае до финансовия аспект на института на съдебния заседател, а именно заплащането на възнаграждение за времето, през което лицето е изпълнявало функциите си на съдебен заседател, във всички разгледани държави се установи сходен на възприетия и у нас подход за заплащане на почасово възнаграждение, макар в повечето държави това възнаграждение да е структурирано като обезщетение за загубеното време. Единствено в Дания и Швеция възнаграждението е на ден.

Съществената разлика обаче не е в размера на това възнаграждение/обезщетение. Почасовото възнаграждение в България е съпоставимо с това в Германия и е по-високо в сравнение с възнагражденията в Словения, Словакия и Естония. Това, което отличава всички разгледани държави (без Австрия и Дания) е, че в допълнение на почасовото възнаграждение/обезщетение съдебните заседатели получават и обезщетение за пропуснат доход. Така, лицата – съдебни заседатели, които са заети на трудови или приравнени на тях отношения, имат възможност да получат освен възнаграждението за времето, през което са упражнявали функциите на съдебен заседател, също така и еквивалента на дохода, който биха получили, ако не бяха изпълнявали тези функции. Аналогично право имат и лицата, които са самонаети, или се грижат за домакинство, или са наети на непълен работен ден. Разбира се,

начинът на изчисляване и изплащане на това допълнително обезщетение е различен в различните държави, но принципът на всякъде е сходен.

В Австрия и Дания не е предвидено заплащането на такова обезщетение, но пък в тези държави почасовото/дневното възнаграждение е в чувствително по-високи размери в сравнение с другите държави.

В тази връзка и доколкото финансовото изражение на поетия ангажимент е съществен за вземането на решение едно лице да се кандидатира за съдебен заседател, следва да се отправят препоръки при формулирането на конкретните предложения за осигуряването на реалното обществено участие в правораздаването в хода на изпълнението на Дейност 3 от обществената поръчка да се разработят варианти за въвеждане на допълнителни финансови стимули. Тези стимули могат да бъдат диференцирани спрямо различните категории лица – заети, пенсионери, студенти, самонаети и т.н.

5. По отношение на етичните правила и принципи, от които се ръководят съдебните заседатели, не бяха установени съществени разлики в разгледаните и анализирани държави. Много сходни на разписаните у нас в Наредбата за съдебните заседатели етични правила и принципи има в Германия и Словения и те ще бъдат взети предвид при разработването на предложение за комплексни и съвременни Етични правила в хода на изпълнението на Дейност 3 от обществената поръчка.

6. Що се касае до въпроса за декларирането на липсата на конфликт на интереси от страна на съдебните заседатели, в нито една от разгледаните и анализирани държави не се установи наличието на отделна, нарочна Декларация за това. Принципът за недопускане на конфликт на интереси е застъпен чрез съответните права и задължения на съдебния заседател, и в частност чрез основното му задължение, да упражнява функциите си безпристрастно. При разработването на предложение за

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

унифицирана Декларация за наличието липсата на конфликт на интереси в хода на изпълнение на Дейност 3 от обществената поръчка, Изпълнителят ще се ръководи на първо място, от заложените в действащата у нас нормативна уредба принципи за недопускане на конфликт на интереси при изпълнението на публични функции. В допълнение, ще бъдат потърсени добри европейски практики в областта на политиките за конфликт на интереси. Като източник на информация в тази насока, може да бъде взето например изследването „Ефективността на политиките за конфликт на интереси в държавите-членки на ЕС“, направено от Политическия департамент за правата на гражданите и конституционните въпроси към Европейския парламент през октомври 2020 г.¹¹

¹¹ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/651697/IPOL_STU\(2020\)651697_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/651697/IPOL_STU(2020)651697_EN.pdf)